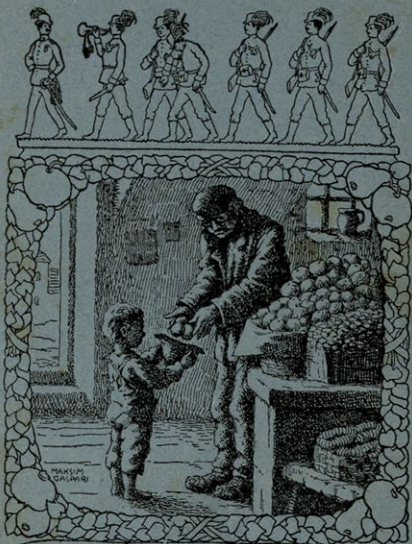

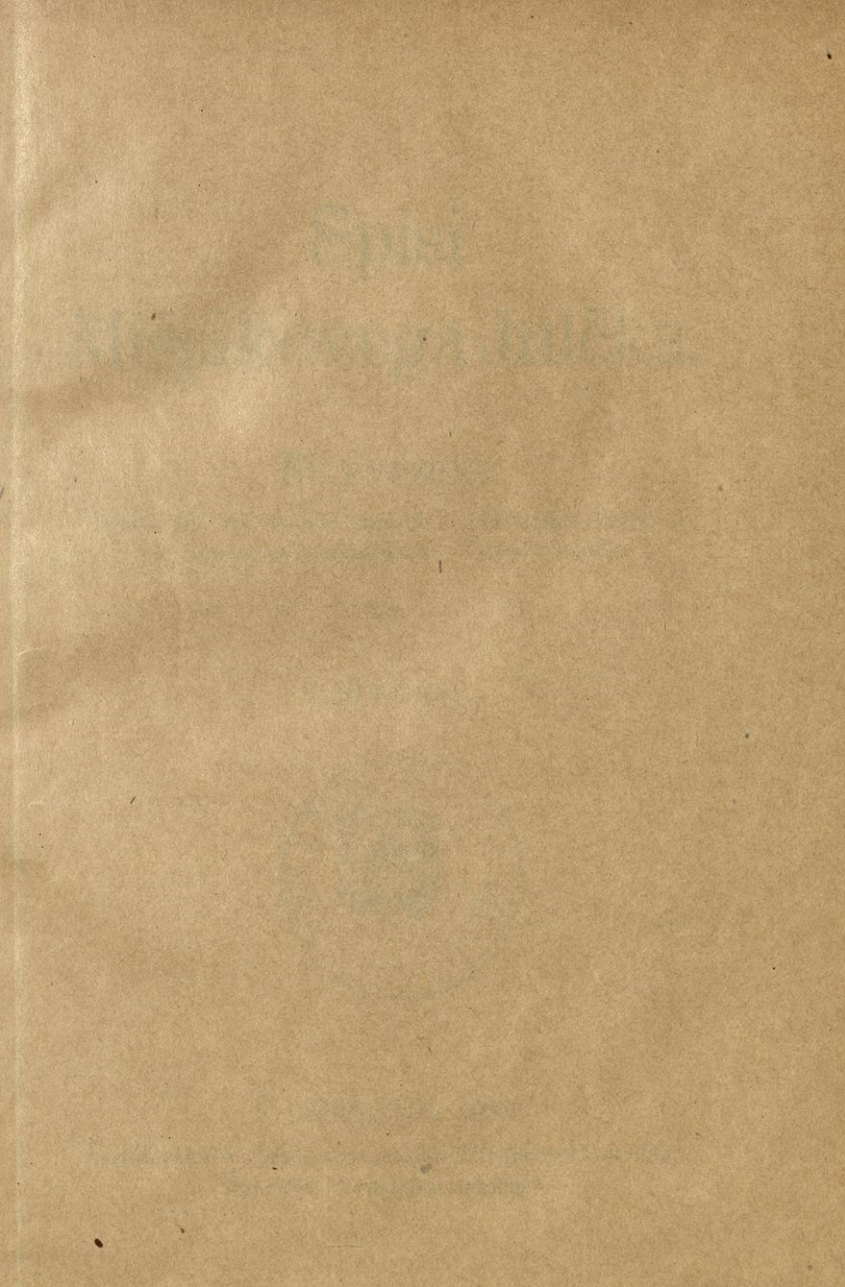
III
M, 38692
h

III. zvezek. ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ 16 slik.

Spisi Mišjčkovega Julčka

38692. III. M. h.

Spisi Mišjákovega Julčka.

III. zvezek:

Uganila sta, res je bilo drugače! — Kočarjev Peter. —
In vendar ga je izmodrilo! — Jozve Lajnar.

S 16 slikami.

V LJUBLJANI, 1911.

Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“.
Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

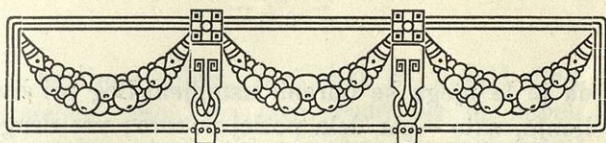
Založništvo si pridržuje vse pravice.

030046649

KAZALO.

	Stran
Uganila sta, res je bilo drugače!	5
Kočarjev Peter	21
In vendar ga je izmodrilo!	30
Jozve Lajnar	54

Uganila sta, res je bilo drugače!*

Dogodba iz leta 1895.

Drugo jutro po strašnem velikonočnem potresu l. 1895. sta trčila skupaj na cesti, ne daleč od Janezove gostilne v Žabji luži, dva znana pijančka. Strašna noč, prebita v grozi in trepetu, se jima je poznala na zdelanem obrazu in v klecajočih se kolenih. Videti sta bila kakor dva potlačena strahova. Ni čuda: saj je vsak od njiju pričakoval ponoči vsak hip, kdaj se odpre zemlja in požre njega kar živega. O, in kadar se pogrezne v brezdanji prepad tak pijanec, kakor sta bila ta dva, seve, potem zanj ni nobene rešitve več, nobenega upanja, da pririje še kdaj na beli dan: v peklenško brezno telebne, od tam pa ni izhoda; v peklu hočeš — nočeš — moraš prebiti vso dolgo, brezkončno večnost. Ovbe, in to niso mačkine solze!

Začudeno, kakor v sanjah sta se gledala, ko sta butnila drug ob drugega, oba še živa. Jojmene, vsak od njiju je bil trdno prepričan,

* Prve tri povesti v tem zvezku je povedala ljuba prababica iz Novega mesta.

da je le njega še ohranil usmiljeni Bog pri življenju, zato — da dela poslej pokoro; vse druge pijance je pa pokončal in strmoglavil v večno temo, kjer je jok in škripanje z zobmi. Kajpak, da tudi njegovemu prijatelju pri frakeljčku ni prizanesel; hoj, brez dvoma se že cmari tam v večnem ognju. Tako je menil vsak izmed njiju. No, in zdaj trčita oba skupaj, oba še živa!

Začudeno, kakor v sanjah sta torej bulila drug v drugega, ko sta se zagledala sredi ceste, ne daleč od Janezove gostilne. Nobeden od njiju ni prav vedel, ali se mu sanja zdaj, da je še živ in stoji sredi ceste blizu Janezove krčme, ali se mu je sanjalo vso prebito grozno noč, ko se je stresala zemlja in ni bilo nobenega kotička več, kamor bi bil zlezel človek, da bi bil še na varnem, ovbe, ovbe!

Zdajci odpre usta prvi pijanček, zacmakne nekolikokrat z jezikom, potem pa vzklikne v svojem velikem začudenju rekoč: „Jojhata, Grogeljček ljubi, prijateljček moj, kaj si še živ? Kaj te ni požrla zemlja to grozno, strašno noč?“ In Grogelj, ki je še vedno bulil neverno in s preplašenimi očmi v šnopcarskega bratca, je odgovoril jecaje: „Ne, ni me še vzela ta strašna, grozna noč; še sem živ, pa komaj še, ti rečem.“ Nato je pa sam vprašal: „In ti, Boštjanček? Povej mi po pravici; ali stojiš res tukaj pred menoj, ali je le tvoj duh? Govori, da se mi umirijo možgani in ne zbežim od tebe!“

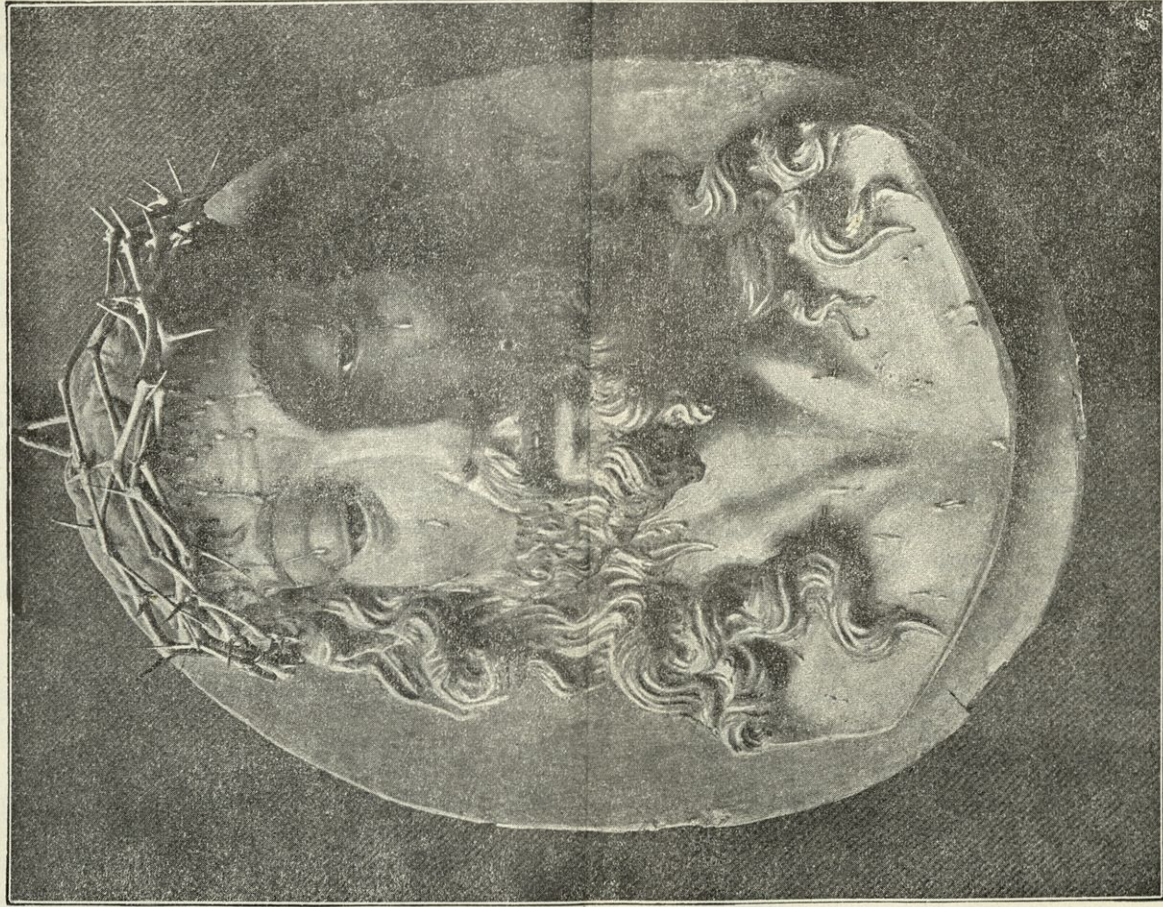
Boštjan: „Ojej, ojej, kaj bi bežal! Res, Grogeljček moj, jaz sem, čisto jaz in noben duh, noben strah, noben potres. Le verjemi mi in nikar se me ne boj! — Samo, samo, poglej me; ali sem še človeku podoben, včerajšnjemu Boštjančku, kaj? Ovbe, ovbe, ali me še poznaš, dragi moj prijateljček Grogeljček?“

Grogelj: „Glej ga, pa si res ti, še te poznam, ljubi Boštjan. O, zdaj pa ne bom bežal od tebe, nič se te ne bojim več. Ampak, ovbe, ovbe, to te je zdelala ta strašna noč! Kdor bi te ne poznal, bi res mislil, da kleca pred menoj kak duh z drugega sveta; resnično, kakor strah si.“

Boštjan: „Kako bi bil drugačen kakor strah! Ješ, vso noč se je zibalo. Pri Ocefkovih je padel strop v hiši. Baližu je ubilo vola, Jeraski vse prašiče. Bezula, ki je umrla Veliko nedeljo in je ležala na parah usodepolno noč, se je preobrnila z ležišča in telebnila na tla, v strah in grozo vseh okolo stoječih, ki so čuli pri mrliču. Savinka se je prestrašila, da ji je kar hrbet zvilo; okolo hiše hodi danes, noter se ne upa, grbo ima kakor kamela, in tarna in jadikuje, da je joj! In jaz? Ojej — jej — jej in jej-hata! — Poslušaj, Grogeljček moj dragi! Ležal sem za pečjo, saj poznaš mojo navado. Kar se potrese pečka in jaz telebim na tla. Hoj, naglo planem kvišku in kar poskočim za mizo. Toda tudi miza se je zibala kakor zibelka. Lopnem sred

hiše. O, zdaj sem prišel šele v pravi cigu-migu! Rečem ti, zibalo in gugalo se je kakor na vrtljaku ali v gugalnici. Pa ko se je nekoliko po-leglo, naglo sem odprl hišne duri, prej se niso dale, se kar vrgel, kakor zajec, preko praga in potlej na varno pod milo nebo. Pa tudi pod milim nebom ni bilo varno! Na vrtu se je zgibala zemlja kakor testo, kadar ga valjajo mati po meltrgi. Ves trd sem bil; drugega nisem pričakoval, kakor da bo zdajzdaj vsega konec. Kar gledal sem debelo, kje je že počila zemlja. Kar bal sem se, da zdajzdaj ne sfrčim v globoko njeno žrelo in po meni bi bilo na vekomaj... Imel sem na umu, da bi molil kes; tudi začel sem ga že moliti, o, več kot desetkrat. Pa misliš, da sem ga odmolil kdaj? Ne enkrat ne, ti rečem! Kako, ko sem pa gledal in trepetal, če se že odpira zemlja, če se je že naredil prepad pod mojimi nogami, in to me je tako motilo, da sem bil za vse drugo gluhi in slep. O—o, v smrtnem strahu človek še Boga ne more prositi za odpuščanje, vsaj jaz ne, ti rečem, da ne!“

Grogelj: „O dragi moj, meni se je tudi godilo, oh, ni da bi pravil! Najhujše je pa bilo to, da še na tleh nisem bil na varnem, da kam ne čofnem; še zunaj na zelniku sem se bal, da kam ne štrbunknem. Joj, če sem šel na vrt: sadno drevje je pokalo in zemlja je bobnela. Bežal sem na polje: tam pa so orali pod mo-

Tudi za ta dva je trpel . . .

jimi nogami; čutil sem natanko, kako so se delale brazde, kako se je zemlja vzdigovala in zopet padala. Stekel sem na travnike. Pa joj-mene: tam so se narejale krtine, da me je bilo kar strah; nič drugega nisem mislil, kakor zdaj-zdaj poskoči iz zemlje črni krt — sam hudir ter me pobaše in odnese v pekel. Kam pa, ko sem dozdam samo njemu služil, Bogu pa obračal hrbet in ga goljufal, ker sem še vselej prelomil dano obljubo pri izpovedi, da ga ne bom več luckal. S travnikov sem bežal naprej, prisopihal sem v gozd. V gozdu so stokale smreke, da je bilo joj; in pripogibale so se, kakor da se objemajo za slovo, oh, vsega bo konec! To se ve, da sem jo naglo odkuril zopet domov. Toda svoje hiše nisem več spoznal, razkrehnila in sesedla se je bila tačas kakor jajce, če stopiš nanje. In pomisli: Še poln frakelj ga je bilo v omari, buzarona! — in ta se je tudi razkrehnil in sesedel in zaguznil! Adijo, frakeljček, nič več se ne vidiva!“

Boštjan: „Hentaj, hentaj! Nikjer nič varnega. Še na zemljo se nisi mogel zanesti! Pa da sva le še živa, ljubi Grogeljček!“

Grogelj: „O, da sva le še živa! Hvala Bogu in sveti Marjeti, naši farni patroni!“

Boštjan: „Hvala in slava ljubi Materi božji Gorski!“

Grogelj: „In Očetu nebeškemu in presveti Trojici!“

Boštjan: „In angeljcem nebeškim in svetnikom božjim!“

Oba: „Hvala in slava vsem nebeškim prebivalcem!“

Od veselja, da sta še živa, sta oba pijančka jokala, potem se pa od same ginjenosti začela objemati. In v srcu sta trdno sklenila, da bosta poslej rada molila, nikoli več klela in tudi frakeljčku bosta dala slovo, o, pa še prav zares! Božja roka se je prikazala, božja šiba je udarila. Zemljani ne smejo biti več slepi, da ne bi videli žuganja te roke; in gluhi tudi ne, da bi ne slišali udarca te šibe: spokoriti se morajo, znamenja so se jela prikazovati, prerokovanja so bodo izpolnila, sodni dan ni daleč.

Grogelj: „Ovbe, ovbe! Ljubi moj Boštjan, poslej bova hodila okolo z velikim paternoštrom v roki, kakor nekdej tisti puščavnik izpod Rašice*. In molila bova poslej, se postila in delala pokoro.“

Boštjan: „Oj, pa še prav zares, Grogeljček moj!“

Grogelj: „In nikoli več se ne bova pridušala ali kako drugače klela.“

Boštjan: „Oh, nikoli, nikoli več!“

Grogelj: „In nikdar več ne bova zamujala maše, krščanskega nauka in drugih pobožnosti.

* Rašica (Vranščica) je gora-soseda vzhodno od Šmarne gore. Tam so resnično bivali puščavniki, kakor dokazujejo stare listine. Svoje pobožnosti so hodili opravljati na Marijino, t. j. Šmarno goro.

O, tako ne bo več, ne sme biti: gospod izpred oltarja na prižnico, midva iz cerkve k ‚Janezu‘. O, nikoli več, kaj ne, Boštjan!“

Boštjan: „Nikoli, nikoli več, da veš!“

Grogelj: „In pila ga tudi ne bova več; ne žganega ne narejenega, ne florijana ne kimljevke, ne medenega ne grenkega ne nobenega več. Rečem ti, če bi ga hotel tudi sam sv. Florijan, ki ga ima naslikanega krčmar Janez na hišnem zidu doli pod slemenom, naliti nama v frakelj iz velike svoje golide, tak mu pomolim figo, se obrnem stran in zbežim domov v svisli spat. Pa tudi, ako bi mi sam sv. Gregor, moj krstni patron, s silo odprl usta, sv. Florijan pa že nagnil golido, da bi mi vlil v grlo, magari medenega žganjča, tak mu porečem: „Nikar! Nisem več, kar prej. Zdaj delam pokoro. Naka, nič več ga ne bom, res ne več, tudi iz tvoje golide ne, o veliki svetnik!“

Boštjan: „Nikoli, nikoli, nikoli več! Prisezava: Najin sklep je trden kakor skala!“

Grogelj: „Hoj, trden kot skala, kot brušen kamen!“

Boštjan: „Kot jeklo, kot svetli dijamant.“

Grogelj: „O, pa še prav zares!“

Boštjan: „Glej, Grogeljček moj, doslej sva hodila v Janezovo šnopc-apoteko in ga cukala, odslej ne več. Doslej sva se — kaj bi tajila, vsi vedo — le prevečkrat upijanila, da sva bila kar trda in nisva mogla nikamor; krčmarjev

hlapec je moral v samokolnici zdaj enega, zdaj drugega peljati domov v kočo, drugače bi na potu ostala in v snegu ali jarku obležala: po-slej tega ne bo več; lepo doma bova čepela, rožni venec molila in pokoro delala. Kaj ne, da bo tako, ljubi moj Grogeljček?“

Grogelj: „To je najin trdni sklep, ne za las ne odnehava!“

Boštjan: „Tako je! Do danes 15. aprila 1895 sva bila, kratko rečeno, pijanca; od danes za-naprej, t. j. od 15. aprila 1895 dalje, pa bova kot spreobrnjenca in spokornika živela stano-vitno v dobrem. Današnji dan je meja med tem, kar je bilo in kar šele bo. Danes, na Veliki pondeljek, je postavljen mejnik, konfin, ki loči novo življenje od starega, sveži kvas od ples-njivega. Veliki pondeljek, 15. dan tega meseca malega travna l. 1895., je konfin, mejni kamen med starim kvasom in obleko spokornosti, med dobo greha in dobo pokore, med temo in lučjo.“

Grogelj: „O pa še prav zares, ljubi moj Boštjan! Ho-hoj, danes je za naju oba veliki dan: sklep sva storila, nikdar več piti; sklep trden in svet, od katerega ne odstopiva, kakor sem že rekel, ne za las, nikdar in nikoli.“

Boštjan: „Nikdar in nikoli, dokler bo trajal najin čas in bo nama svetilo novo solnce, nova zarja, ki je zablestela danes na vzhodnem nebu. O trdni sklep, ki sva ga storila danes, pozdravljen!“

Grogelj: „O zlata doba, ki nama je napočila z današnjim dnem, pozdravljena!“

Vsa ginjena sta bila šnopcarska bratca. In tako čudno milo jima je bilo pri srcu... Za nekaj časa sta se jela kar pri belem dnevu iznova objemati in jokati kar sredi ceste zopet in zopet...

Oh, pijanček je tako hitro ginjen! Ali to ni dobro zanj. To tako čudno vpliva na njegovo srce in tudi na grlo, ovbe, ovbe! V takem položaju sta jo Grogelj in Boštjan še vedno zavila v krčmo k Janezu. V njegovi šnopc-apoteki sta dobila uspešno zdravilo za ranjeno srce in suho grlo. Ampak danes, seveda, tega ne bosta naredila. Hoj, storila sta sklep, trden in svet: nikdar več piti žganja!..

Oj, oj, tako čudno se jima je jelo zgibati v želodcu, ko sta jokala sredi ceste in se objemala vsa ginjena! Ovbe, ovbe, in kar klicalo, kar vpilo je ubogima šnopcarskima bratcema na jeziku, po grlu, v želodcu: „Zdravila, zdravila! Grogelj, Boštjan: Iz Janezove šnopc-apoteke, iz Janezove šnopc-apoteke!“

Grogeljček je nehote pogledal proti Janezovi krčmi. Tam je nagnil golido, tako se mu je zdelo, sam sv. Florijan, naslikan na steni pod slemenom. Grogeljček je od strahu pred izkušnjo kar zamižal. In v svojem srcu je zatrjeval: „Nikar, nisem več oni, kar prej, zdaj delam pokoro... Naka, nič več ga ne bom, res ne

več . . . tudi iz tvoje golide ne, o sv. Florijan . . .“

Boštjan se je tudi prestrašil, grozno prestrašil, da je kar zatrepetal. A glejte, prav v tistem hipu mu je šinila v glavo lepa misel, ki ga je kar umirila in potolažila. Razveselil se je Boštjan te misli prav od srca. In je odprl usta in vzkliknil ves vesel: „O, Grogeljček moj, moj dragi prijateljček, današnjega dne se morava spominjati, dokler bova gibala.“

Grogelj: „Dokler bova gibala, to se ve.“

Boštjan: „Pa da se ga bova dobro spominjala, da bo trdno stal konfinček med dobrim in hudim, mejnik med pijanostjo in treznostjo, kaj praviš: ali ne bi bilo dobro, temu dnevu tega 15ega malega travna nekoliko priliti, da bi se ga spominjala vso dobo, kaj?“

Grogeljček je stopical sem in tja silno nemirno, kakor da bi bil stopal bos po glaževini, šivankah ali po razbeljenem železu. V srcu je še vedno zatrjeval, še glasneje in trdneje ko prej: „Nikar, nisem več, kar prej, zdaj delam pokoro . . . Naka, nič več, nič več ga ne bom, res nič več . . . tudi iz tvoje golide ne, o sv. Florijan!“

Boštjan je nadaljeval: „Da bi rekla: do tegále dne in do te ure je bilo, potem pa nič več, kakor bi odrezal, nič več . . .“

Grogeljček je odprl oči in pogledal proti šnopcarski apoteki pri Janezu. Prav nič ni teklo

iz golide sv. Florijana, vendar pa je ubogi Grogeljček prav debelo požrl, menda slino, ki se mu je nehote pocedila po grlu. In naenkrat se mu je zazdelo, kaj zazdelo, čisto prepričan je bil, da tak važen in trden sklep, kakor sta ga danes storila, ga je pač vreden en frakeljček; o, tudi dva, trije bi se spodobili . . .

Boštjan: „Da bi ta najin trdni sklep zavezala, da bi se nikdar ne omajal; zamočila, da bi rasel, da bi . . .“

„Praviš, da bi ga še danes, za slovo, za trdni sklep?“ mu seže v besedo Grogelj.

Boštjan: „Da postaviva konfinček ravno na tisto uro, ko stopi najin trdni sklep v veljavo; da bova mogla reči: še zdaj-le, to-le uro, to-le minuto, sekundo, potlej pa nikdar več; tukajle je konfinček, amen!“

Premagani Grogelj je skomizgnil z rameni in vzkliknil: „Hm, hm, imeniten sklep zares!“

Boštjan: „Imeniten, imeniten in pa trden; ho, vreden ga je en frakelj; tudi dva, kaj?“

Grogelj: „Ne rečem, da bi ga ne bilo dobro en frakelj, dva, tudi tri na ta trdni sklep; ali rekla sva, sklenila: Nič več ga ne bova!“

Boštjan: „E, en frakelj še, za sklep. Slišiš, še en frakeljček ga bova, no! Na ta trdni sklep ga je dobro en frakeljček, tudi dva, tri . . . E, e!“

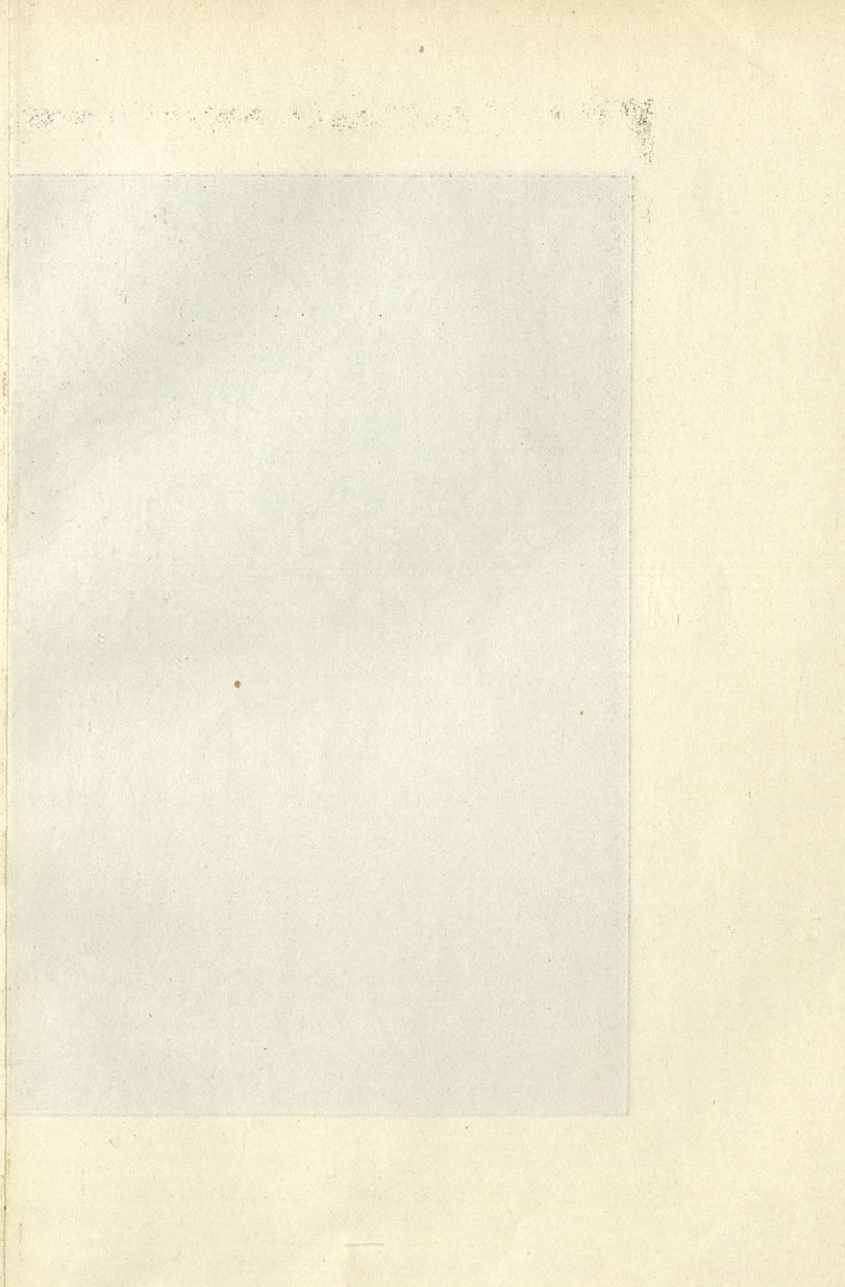
Grogelj: „Imeniten sklep res to, hm, hm! . . . I, pa stopiva; strah je bil hud nocojšnjo noč, malo bi ga bilo dobro! Samo — kam?“

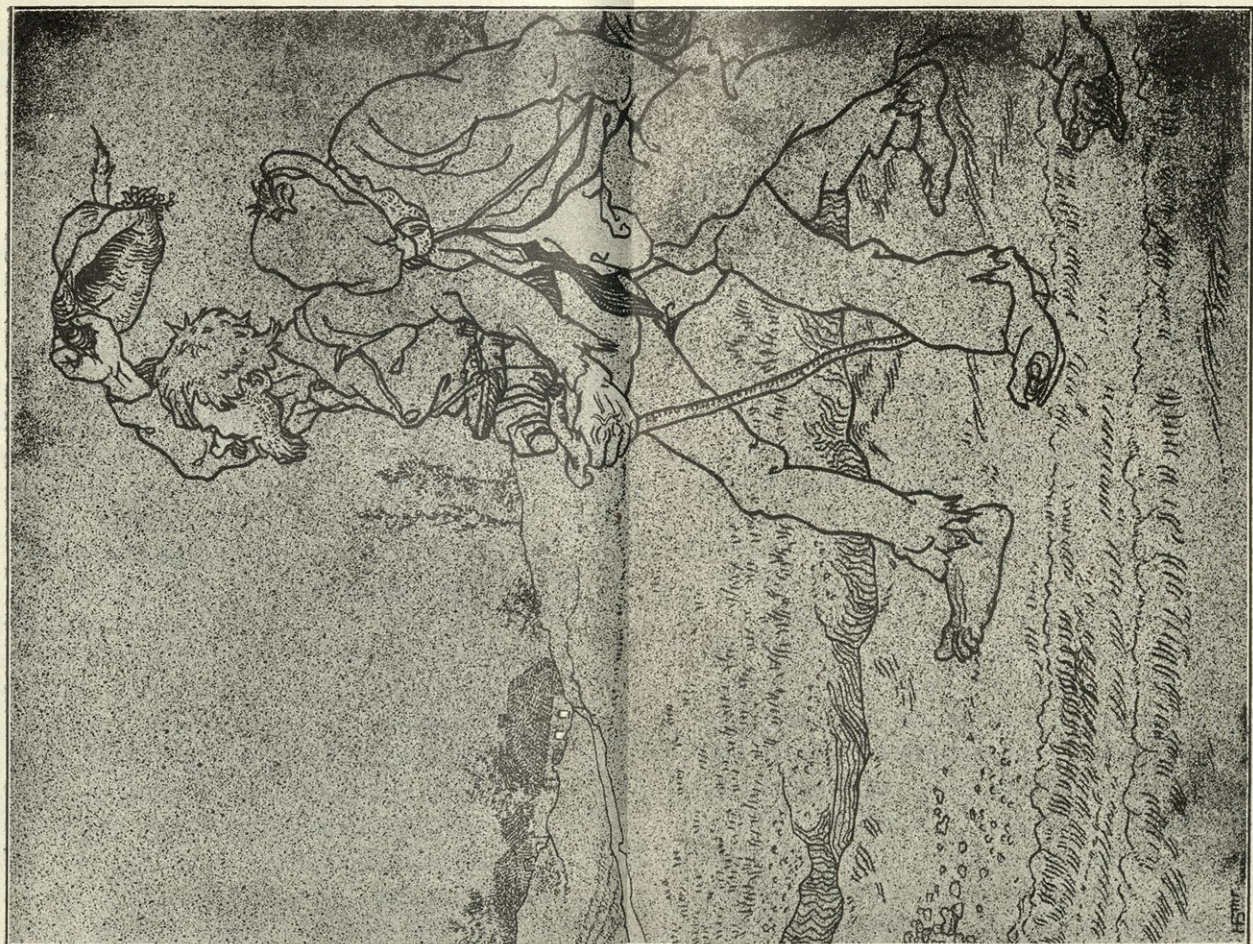
Boštjan: „Kaj ne vidiš, da pri Janezu smrekca narobe visi? Lej ga, tja pojdiva, vsak en frakelj ga spijeva, tudi dva, da bova ložje in trdneje držala najin sklep.“

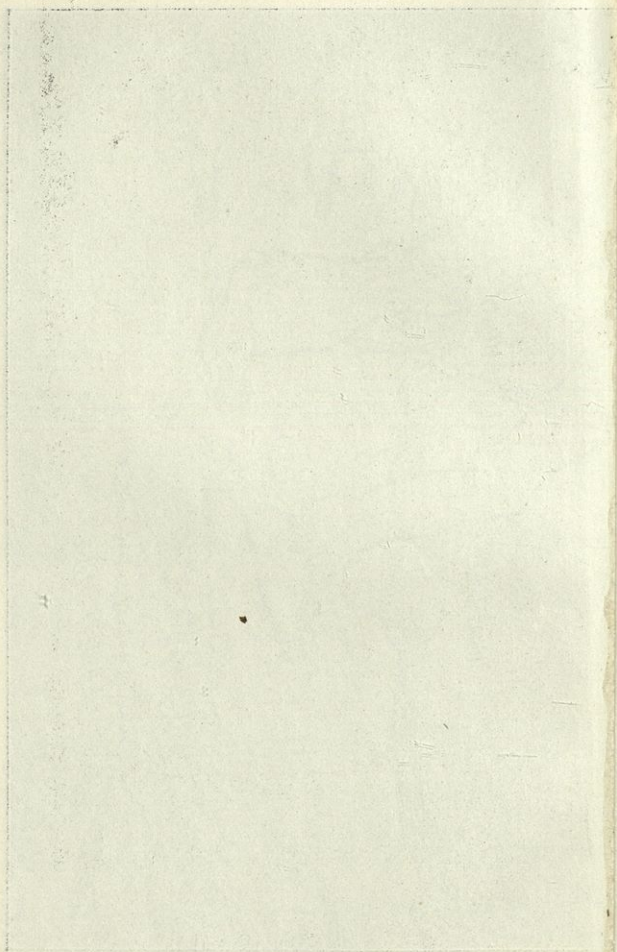
Grogelj: „Saj bi ga bilo res dobro en frakeljček za ta trdni sklep. Toda jaz sem suh ko poper, pod palcem nimam božjega. Janez pa od zlomka nerad zapiše. Imaš ti kaj pod palcem, kaj takega“ — Grogelj pomane s palcem in kazalcem, — „kaj božjega, á?“

Boštjan: „Beži, beži! Kje naj dobim v tej zmešnjavi? Pa saj ga bo upal nama frakeljček ali dva. Ho, potresla in pretresla je tudi krčmarja strašna noč; gotovo se boji hudobca in pekla; za dober namen ga nama bo dal kar na kredo; nič ne pomišljaj, kar pojdiva.“

In sta se odkašljala in res zakorakala proti krčmi, v Janezovo šnopo-apoteko. In tam sta ga pila na kredo; vsak en frakeljček za trdni sklep; o, še malo več, — preveč... In cel čas sta se pogovarjala, kako hudo je bilo minulo noč ob potresu. Sta rekla, da je bilo tako hudo kakor takrat, ko je Kristus, naš Odrešenik, visel na križu. Šlo je na cigu-migu ko v zibelki, sta rekla. Mislila sta, da se bo preobrnila zemlja in zasula ves svet, vsa ljudstva. Pa tudi svoj trdni sklep sta imela v mislih. Večkrat je ta ali pa oni vzkliknil: „Bratec moj, pa samo zdaj-le še, poslej pa nikdar, nikdar več.“ In „bratec“ je zgrabil ob taki besedi za merico, jo izpraznil

in odgovoril: „O, nikdar več, pa še prav zares!“ nato pa naglo zopet natočil.

Ko sta se vračala, se je sredi pota spotaknil Grogeljček, zarancal na drugo stran, štrbosnil ob obcestni kamen in kar tam obležal. Domov pač ni imel kam iti: bajta se mu je ponoči sesedla, potres jo je razkrehnil. In tam ob cestnem kamnu je še delal Grogelj dobre sklepe. Renčal je: „Ho — hoj, Boštjan, zdaj pa nikdar več! Tukaj-le je konfinček, prav tukaj-le; meja med tem, kar je bilo in kar bo. Amen, amen!“

Boštjan je bil tako nadelan, da prav nič ni razumel Grogeljevih besed; o, saj še vedel ni prav dobro, kdaj in kje je izgubil svojega bratca. Ali račal je še vendar dalje, če ne tako, pa tako, no — no! . . .

Naenkrat ga prime tak spanec, da je samo še kakor v sanjah meril cesto proti domu. Obenem mu pride na misel, da bi pod streho ne bilo ravno varno danes spati, zaradi potresa ne. In nič ni pomišljal več, kar zakoleštral je s ceste v stran in kar na planem legel na zemljo. Gledal je, dokler je mogel, gori proti Šmarni gori. In njegova usta so zašepetala; „O gorska Gospa, bodi česčena vekomaj! Ti si me rešila pekla to strašno noč. Slišiš, nikar me še zdaj ne zavrzi! Še malo počakaj, jutri nastopim pot pokore. Še danes, to-le minuto, tukaj-le je meja, konfinček . . .“

Vrtelo se je pijančku v glavi. Šmarna gora mu je zaplesala pred očmi. Cela gora s cerkvico vred se mu je približala, vsaj tako se je zdelo pijanemu Boštjanu. In to ga je tako ganilo, da je zajokal na ves glas. In take besede je govoril takrat: „O Marija s Šmarne gore, kolikrat sem se po golih kolenih plazil okolo tvojega oltarja: danes pa prihajaš Ti k meni. O, jaz nisem tega vreden! Ali od jutri naprej, še od danes ... to uro, ti rečem ... slišiš, od danes ... to uro ... tukaj-le je konfinček ... meja ... poslej bo — drugače ... drugače ...“

Več ni mogel, spanec ga je premagal, zaspal je prav trdno kar na planem, na goli zemlji. In ko je že smrčal, so se še zgibale njegove ustnice tako, kakor da kliče: „O poslej bo drugače ... tukaj-le je meja ... konfinček ...“

* * *

Res je bilo drugače, res je bila tam meja, konfinček, ki je ločil med tem, kar je bilo in kar bo: še tisti dan so našli ubogega Boštjana — mrtvega. Zdravnik je dognal, da ga je vsled preobilo zavžite pijače zadela kap na možgane. — Grogeljčka, ki je obležal tam ob cesti, so spravili mimoidoči nazaj v Janezov hlev. Toda v hlevu že ni bilo zanj, menda mu je bilo prevroče tam; počasi je zlezal iz hleva in potem na plano, tja pod sosedov kozolec. Tam je preupal dan in noč. Silovito se je prehladil. Dobil

„Oče, odpusti jima, tudi za njiju je trpel Tvoj Sin!“ ...

je pljučnico. Cel čas se mu je bledlo, da se še izpovedati ni mogel. V nekaj dneh se je preselil za Boštjanom v neznano večnost . . .

In na belo nedeljo je molil usmiljeni duhovni gospod na prižnici: „Oče, odpusti jima! Tudi za njiju je trpel Tvoj edinorojeni Sin, Jezus Kristus, naš Gospod in Zveličar! Oče naš!“ . . .

Slišite, tudi potres, tisti strašni potres iz leta 1895., ni spreobrn timer naših dveh pijančkov; šele smrt, šele smrt je bila tako močna. Ovbe, ovbe! . . .

Kaj pravite, da je tako!?

O, res je, res, kar so že naši predniki uganili: Pijanec se spreobrne, kadar se v jamo zvrne. Grozno je, kako ta strast drži človeka! . . .

O, da je tako!

* * *

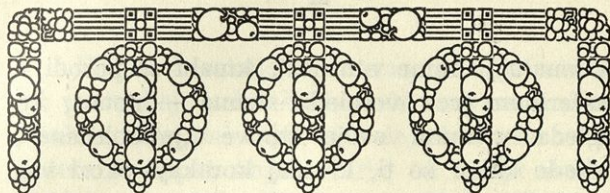
Ko je prababica skončala s to zgodbo, so se otroci pomenljivo spogledali. Pripovedovanje prababičino jim je šlo do srca. In če bi mogel takrat odpreti kdo njihova srca in pogledati vanje, bi videl, kar so sklenili ob tem pripovedovanju: „Nobena opojna pijača se ne sme nikdar in nikoli dotakniti mojih ustnic!“ tako je bilo zapisano na dnu srca vsakemu otroku. In mala Stanka, ki se je igrala z mucko, pa je vendar le še dosti slišala, kar je pravila pra-

babica, je rekla naposled po otročje: „Ješt tud' ne bom pila takih pijac; bom lajše čuklček papala, tetka mi ga bo kupila, sem ji dala klajčal“.

* * *

Slišiš, ti dragi moj mladi čitatelj: midva tudi ne bova pijanca, kaj? Če tudi od jeze popokajo vsi sodi in vse obsežne in velike ovite steklenice, — o, pa ne bodo — kaj zato! Naj se zgodi, kar drago, midva ne bova pijanca, pa je amen, pa še prav zares! Nič omahovati! — Še več: Midva greva v boj, v boj zoper nesrečno pijančevanje, kaj?! No, tako je prav! — Poslušaj: Boj je že napovedan. In zmaga mora biti naša! Mladi prijatelj, podaj mi roko; hajdi, še midva torej na krov za rešitev in blagor očetnjave! Glej, prve vrste se že bore. Za njimi, za njimi!...

Kočarjev Peter.

Iz zelene Štajerske.

Začuli so v vas bobna ropot in trombe glas, vmes pa konjskih kopit peket in prasketanje. Radovedni mladi svet zavije na grič nad vasjo. „So že tu“, zavpije sto grl, ugledavši z griča dolge, dolge vrste, zavite v oblakih prahu, pomikati se bliže. In skoro nato so bili res tu, v vasi so bili vojaki, ki so korakali v daljne kraje po beli cesti štajerski.

To so vreli ljudje skupaj, to so zijali v krepke in ponosne vojake! Ta in oni se je potrkal na prsi, češ, tudi jaz sem nosil nekdaj „sabljico pripasano, puškico nabasano“. Marsikatera mamica pa je vzdihnila globoko, zroč v svoje čile nedorasle sinove, ki so stali radostnih obrazov tik ceste, ravni ko sveče. Globoko je vzdihnila in si rekla: „Ah, tudi moji bodo nekoč taki-le!“ Vzdihnila je tako, in milo se je storilo materinemu srcu, in otožnost se je polastila.

A kmalu jo mine otožnost, kmalu se porodi v materinem srcu veselejša struna — ponos, ko ugleda v duhu svoje sinove „preoblečene“, take-le kakor so ti, ki zdaj korakajo skozi vas in ki jih gledajo vsi ljudje. In tedaj zakliče mati, tako zakliče: „Janez, Tone, Jože, ali jih vidite?“

„O, vidimo, mati“, se odzovejo sinovi; „vidimo jih“, se odzovejo ter pristavijo navdušeno: „A pride čas, mati, ko boste obstali ob cesti in nas gledali . . . Vse za vero, dom, cesarja! Kri, življenje za ljubo domovino našo! . . .“

Materi se zasolzi oko. — Oče junak — sin vojak! Oče se je boril neustrašeno na bojnem polju ter se po končani bitki povrnil z odlikovanji na dom. In sinovi vedo, katera je očetova vroča želja: da ohranijo njegovo ime in slavo. „Da, da“, zašepeče mati, „tako bo kot nekdam; saj vem, da bo tako: zopet bom hodila na grič ter gledala v daljave, ali že ne prihajajo sinovi — kakor nekdam, ko je bila vojska končana, ali se že ne vrača on, mož moj, oče Janezov, Tonetov, Jožetov . . . hodila bom na grič in prosila in molila. In prošnja bo uslišana, in sinovi pridejo, s svetlimi križci na prsih pridejo, kakor je nekdam prišel oče. O, saj vem, da bo tako! . . . Bog vas blagoslavlja!“

Tako je šepetala mati, ko je gledala čile svoje sinove, in solze so igrale v materinih očeh, oj, solze trpke, solze le malo vesele . . .

Vojaki korakajo skozi vas, usmiljene roke pa postavljajo polne škafe vode kraj ceste. Zdaj skoči ta, zdaj oni vojak iz vrste, si zajame vode, potem pa zopet naglo zdirja na svoje mesto, hvaleč za vsak požirek dobre ljudi, usmiljena srca.

To je bilo vojakov! Na stotine, na stotine! Z njih obrazov se je brala neustrašenost, čilost; z njih zagorelih lic vztrajnost, žilavost; od nog do glave sami junaki — korenjaki.

Sami junaki, sami korenjaki?

Ah, ne!

Glej, tam v oni vrsti, tam v sredi! Tam je eden, bled, prepadel; slab, da se komaj drži pokonci, da se komaj premika dalje. Tovariš mu nese puško, na drugega tovariša se opira...

„Ta pa ne pride daleč, ta gotovo omaga“, je dejal eden gledalcev. „Pa zakaj ne stopi iz vrste, da bi sedel tja na mejo in se odpočil in počakal vozov, ki gredo zadaj za vojaki?“ reče drugi.

„Zakaj ne? — Zato ne, ker ne sme! Pri vojakih je drugače, ni tako kot doma!“

„To že; a kadar je človek bolan kakor ta vojak — saj se mu vidi, da mu pojemajo moči — kdo ga more še siliti, da vztraja! Za Boga, menda vendar ne bodo mučili teh trpinov do izrabe zadnjih moči!“

„Da, da! Do izrabe zadnjih moči, to ti rečem jaz, ki sem kaj videl in izkusil po svetu ter

dvanajst let nepretrgoma zvesto služil cesarju. Tako je, tako! Tak je zakon pri vojakih! In zakon je zakon; morajo ga izpolnjevati, tu se ne da nič predrugačiti.“

„E, ti sodiš le prečrno! Potemtakem bi se smel zgruditi vojak šele pet minut pred smrtjo; tedaj so mu izčrpane že vse moči!“

„Pa kvečjemu pet minut pred smrtjo! Je že tako! Zakon je zakon, nič se ne more pomagati!“

„To pravi drugim, meni ne; onim, ki ti verjamejo, jaz ti ne, lažnik!“

„Kaj, lažnik?! Čak, čak, ti neverni Tomaž!“

Ta razgovor je napol poslušal, napol pa gledal tistega bolnega vojaka ubogi Kočarjev Peter. Ah, kako se je dečku smilil ta ubogi vojak!

„Ali bi dobil kaj sadja?“ vpraša zdaj bolni vojak. „Nič!“ mu odgovore zraven stoječi, „ni še zrelo!“

Ko pa Kočarjev Peter to sliši, zdirja za bolnim vojakom, ki se je bil že oddaljil od njega, in reče: „Dobite sadja, dobite, pri Vipavcu ga dobite, tam prodajajo jabolka.“

„Dobri deček, ali greš ti ponje?“

„Rad! Daj mi dva krajcarja za jabolka, pa grem.“

Vojak mu da dva krajcarja za jabolka. Ko bi mignil, je bil Peter pri Vipavcu, a vrata so bila zaprta, da ni mogel v prodajalnico. Zdaj

začne trkati in butati ob duri in klicati: „Kje je kdo?“ A šele čez dolgo časa ga zasliši stari Vipavec, ki je tudi gledal vojake. „Kaj pa hoče ubogi Kočarjev Petrček, saj nima božjega pod palcem“, si misli, pa se vendar obrne in gre proti domu.

„Brž, brž!“ vpije Peter in kaže denar.

„Ali je taka sila?“ vpraša Vipavec.

„O, sila, sila! Le naglo stopite, stric, in mi prodajte urno za dva krajcarja jabolk za bolnega vojaka.“

„Tisto pa že, tisto!“

In ko proda Vipavec za dva krajcarja jabolk za bolnega vojaka, začne nemirno stopicati po sobi semintje in si z glavo zmajevaje sam sebi očitati: „Jov, jov! Pa nisem ravnal prav, pa nisem! Vse bi utegnil razprodati, vse. In zdaj bi že lahko prešteval denarce, izkupiček! Uf, zakaj nisem vedel prej, da pridejo vojaki, da bi postavil canje s sadjem ob cesti! — Jov, jov, jov! Vse bi bil lahko razprodal, vse, pa tega nisem storil! Jov, jov, jov! Uf, uf, uf!“

Tako je govoril sam pri sebi in zmajeval z glavo. In čelo se mu je zmračilo, in njegova duša, njegova kramarska duša je prihajala žalostna, čedalje bolj žalostna . . .

Medtem pa so bili vojaki že daleč za vasjo. In tedaj reče eden tovarišev bolnemu vojaku: „He, hej! Jabolk ne bo!“

KOČARJEV PETER

Bolni vojak skomizgne z rameni in odgovori: „Saj tudi ne morem zahtevati; celo uro daleč menda vendar ne bo hitel deček za nami!“

„Norec bi bil, pravim jaz, ko bi, pravim“, de zopet prvi.

Neki drugi pa je nato naglo rekel: „Jaz pa menim, da je deček že zdavnaj polizal cukrček, ki ga je kupil za ona dva krajcarja.“

„Vse mogoče“, so pritrdili vojaki, si brisali pot s čela in zopet tiho korakali dalje. A da bi deček še utegnil prinesiti jabolka, to jim niti na misel ni več hodilo. In skoro na to so že pozabili na jabolka in na dečka.

„Kje je bolni vojak, da mu dam jabolk“, zavpije zdajci Peter, ko ves upehan in moker dojde vojake eno uro daleč od vasi.

„Le naprej, le naprej, deček“, mu reko ti. Peter steče naprej in teče, teče in zopet zavpije: „Kje je bolni vojak, da mu dam jabolk?“

„Le še naprej, le še naprej“, je bil zopet odgovor.

Peter teče še naprej. „Kje je bolni vojak?“ zavpije v tretje.

Vojaki se spogledajo začudeno. „Tale je!“ reče nato eden. In že iztegne bolni vojak vesel roko po jabolkih, a deček mu jih še ne da. „Pa si ti pravi, oni bolni vojak?“ vpraša in ga motri od nog do glave. Zdel se mu je zdaj, ko ga je gledal tako od blizu, nekoliko drugačen. In za nič na svetu bi ne dal jabolk Peter dru-

gemu kakor onemu bolnemu vojaku, onemu ubogemu bolnemu vojaku, ki se mu je tako v srce zasmilil. — Zato ga je vprašal: „Pa si ti pravi, oni bolni vojak?“

„Ljubi deček, pravi sem, pravi“, reče ta, „vsi vojaki ti potrdijo, da sem res jaz pravi.“

„Da, da! Ta je pravi, ta je oni bolni vojak! vsi smo ti za pričo, da je res tako. Brez skrbi bodi in izroči mu jabolka“, zahrume nato vojaki kar vprek.

Zdaj šele je oddal Peter vojaku jabolka. „Na jih“, je rekel, ko mu jih je izročil, „pa pozdravi se“, je rekel, „jaz ti to želim iz srca“, je rekel in odskočil na stran.

Poveljnik, ki je o vsem tem slišal, je poklical zdaj dečka k sebi in rekel: „Vzemi to, ker si tako pošten in usmiljen“, ter mu stisne krono v roko.

Peter, videč lepo srebrno krono v roki, odgovori naglo: „Vojaki ste siromaki, jaz ne vzamem krone“, in da denar nazaj. A vojaki mu reko: „Deček, to so gospod, velik gospod, imajo dosti denarja, le vzemi, kar ti dado.“

„Pa je res to?“

„Res, res!“

A Peter še ne verjame. Poveljnik mu mora pokazati denarnico. „Ali zdaj verjameš?“

„Zdaj verjamem. No, pa mi dajte, pa le dva krajcarja mi dajte.“

„Zakaj pa ne krone?“

Vojaki so odkorakali, se je pa prikazala nova vojska na vasi. Hoj, pogledjte jih nó te junake in junakinje!

„Zato, ker vojaki bolj potrebuje denar kot jaz.“

„No, pa vzemi samo desetico.“

„Tudi ne! Samo dva krajcarja, prosim.“

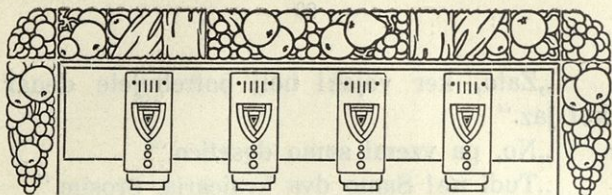
„Zakaj pa ravno dva krajcarja?“

„Zato, da bom kupil pri Vipavcu zanje jabolk, da jih bom imel pripravljene, če pojde še kak bolni vojak skozi vas.“

Peter je nato zdirjal, tiščeč podarjena krajcarja v roki, nazaj proti vasi. Poveljnik je gledal za njim in rekel: „Vrl dečko to!“

Vojaki so mu pritrjevali strme.

In vendar ga je izmodrilo!

Vaška zgodba.

Velika in trpka žalost, polna bridkosti in skrbi, je napolnjevala materino ljubeče srce, da so jim tekle solze iz skelečih, krvavih oči, debele kakor lešniki in kakor tleče oglje vroče. Ah, njih sinek, ljubljeneček srca, njih Tonček, edinec, jim je delal hudo preglavico: ne očeta, ne matere ni maral ubogati! In vi veste: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga; kateri otrok pa ne sluša dobrih staršev, je že obsojen: nesrečen bo na vekomaj! Med gromom in strelo je zapisal sam Bog na Sinajski gori na kamenito tablo: „Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in da se ti bo dobro godilo na zemlji.“ Kdor torej ne spoštuje očeta in matere, kdor jih ne uboga, kakor ta Tonček, tisti ne bo dolgo živel in se mu ne bo dobro godilo na zemlji, skratka: tisti otrok je nesrečen in bi bilo boljše zanj, da bi rojen ne bil!... Velika, brezmejna žalost je torej napolnjevala materino srce zaradi Tončkove neubogljivosti; zakaj vedeli so, da bo nesrečen

navekomaj, ako se ne poboljša; prepričani so bili, da bi bilo boljše zanj, da bi rojen ne bil, ako ne bo začel izpolnjevati četrte božje zapovedi. In v tej veliki žalosti, polni bridkosti in skrbi, so sklenili, da ga bodo dali od hiše, da bo moral iti služiti; morda se bo pri tujih ljudeh naučil ubogati. In so rekli nekoč: „Tonček, ti pojdeš od hiše; služiti pojdeš k tujim ljudem, ki te bodo naučili ubogati.“

„Mati, jaz ne grem od hiše, jaz ne grem služiti k tujim ljudem, ki bi me naučili ubogati. Bom rajše doma pri Vas in bom Vas lepo ubogal“, je odgovoril Tonček, potem pa obljubaval, da ne bo nikoli več z nepokorščino povzročal jeze in žalosti svojemu dobremu očetu, ne delal sivega lasu svoji ljubeči materi.

Ker ni doslej sinek še nikdar tako govoril, so te besede potolažile mater. Veliko so namreč ljubili, zato so tudi veliko upali; toda njihovo veliko upanje jih je goljufalo.

Drugi dan so ukazali Tončku najprvo, naj gre na polje repo ruvat. Pa Tonček ni hotel iti in je dejal: „Jaz že ne grem na polje repo ruvat, saj še ni debela!“ Pa je bila repa debela, on je le tako rekel. Ni hotel torej iti na polje, je šel rajše vun na vrt na ograjo sedet. Mati so stopili za njim in so ga zapodili v hišo. Potem pa so sami šli na polje ruvat repo.

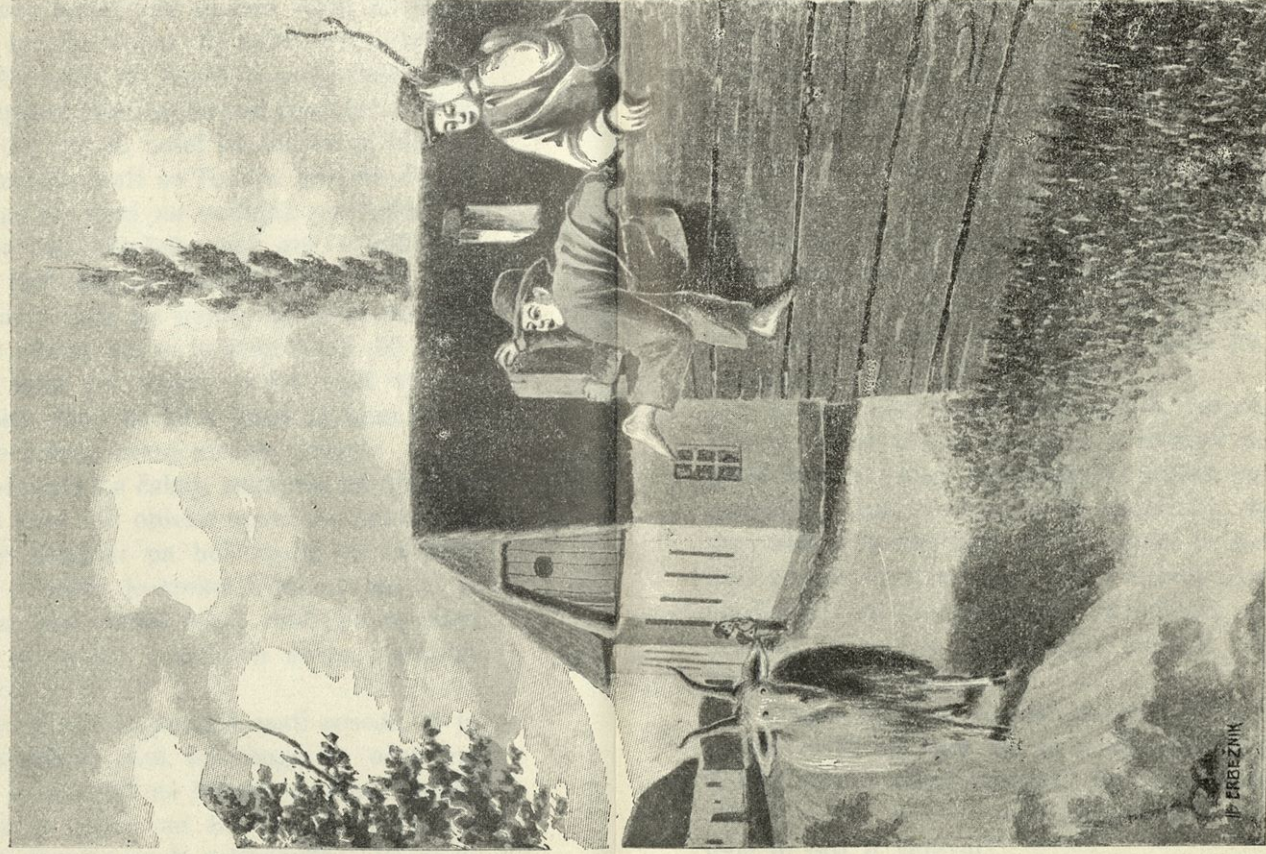
Drugič so mu ukazali, naj gre na vodnjak po vodo. Pa zopet ni hotel iti in je dejal: „Jaz

že ne grem na vodnjak po vodo, saj ne morem iti, je preveč tema.“ Pa ni bila tema, bi lahko šel, on je le tako rekel. Ni hotel iti Tonček po vodo, je šel rajše na čemž in se je čemža najedel in napokal. Mati so šli pod čemž in so rekli, da bi šel dol. Pa ni hotel iti dol, se je bal, da bi ga ne nabili. Mati so Tončka gori na čemžu pustili in so šli sami na vodnjak po vodo.

Vtretje mu ukažejo, naj gre v mlin po moko. Pa tudi zdaj ni hotel iti in je dejal: „Jaz že ne grem v mlin po moko, saj še ni mleno!“ Pa je bilo mleno, on je le tako rekel. Ni hotel torej iti v mlin po moko, je šel rajši v gozd krompir peč. Mati so šli v gozd za njim in so rekli: „Le čakaj, zakaj me ne ubogaš: pa ne boš nič večerjal! Le čakaj, zakaj me ne ubogaš: pa ne boš imel nič obleke nove! Le čakaj, zakaj me ne ubogaš: pa boš moral iti od hiše, služiti!“ — Tonček je stekel tedaj na vas in je ves čas po vasi okolo letal, mati pa so sami šli v mlin po moko, s potrjim srcem, žalostni brez meje ...

Domov grede so potožili mati sosedi, ki je šla tudi iz mlina: „Lej, ne uboga ne očeta ne matere in se ne boji ne besede ne šibe; boljše bi bilo, da bi rojen ne bil: nesrečen bo na vekomaj!“ Sosea pa je odgovorila: „Počakaj, ko bo starejši, bo tudi modrejši in takrat bo rajši ubogal.“

„Pa takrat bo že prepozno!“ so vzkliknili mati.

Na vasi.

„Boljše enkrat, kot nikoli!“ je pripomnila soseda. „Ampak to ti povem“, je nadaljevala, „ljudje bi takrat radi ubogali, kadar morajo že zapovedovati. Naj pa Tonček zapoveduje, ti, njegova mati, pa ubogaj, dokler se ne poboljša fant.“

Mati so čudno gledali sosedo in niso mogli verjeti, da so prav slišali. In so rekli: „Soseda, ne morem verjeti, da sem prav slišala: Tonček mi vendar ne bo še zapovedoval! Povej še enkrat, kako si rekla?“ In soseda je povedala še enkrat: „Dokler se fant ne poboljša, pa naj on zapoveduje, ti ga pa slušaj!“

Še zdaj niso mogli mati verjeti, kar so slišali na lastna ušesa, da naj velja namreč poslej tako, narobe: mati naj ubogajo, sinček pa zapoveduje. Toda soseda jim je zatrjevala, da so prav slišali in naposled so le verjeli. In ker je bila soseda modra in so njen nasvet povsod upoštevali, so tudi mati jeli razmišljati njene besede. In so res navsezadnje sklenili, da se hočejo po njih ravnati.

Drugo jutro so ukazali mati Tončku, naj opusti to in naj gre tja in izvrši ono, a nič: Tonček jih ni maral ubogati! So pa rekli mati: „Sinek, če ne boš ti mene ubogal, bom pa jaz tebe in boš ti veleval!“

Tonček si je mislil: „Mati me vendar ne bodo ubogali!“ Ni mogel verjeti, da bi bil prav slišal, zato je rekel: „Mati, ne morem verjeti,

da bi bil prav slišal; povejte še enkrat, kako ste rekli?“ In mati so povedali še enkrat: „Sinek, če ne boš ti mene ubogal, bom pa jaz tebe in boš ti veleval!“

Ko so mati vdrugič povedali, da naj velja tako, namreč narobe: sinek zapoveduje, mati pa naj ubogajo, je Tonček koj vse dobro razumel in je bil takoj pripravljen, ravnati se po materinih besedah.

„Dobro“, je dejal tedaj, „pa ubogajte Vi“, je dejal „jaz bom pa zapovedoval; boste že videli, kako prijetno bo nama poslej; rečem Vam, nebesa bova imela na svetu!“ je dejal. In sta se zmenila in dogovorila tako, da bo od tretjega jutra naprej Tonček gospodar, mati ga bodo pa ubogali. In da bi ga mogli res do pičice ubogati, so podelali mati do tretjega jutra vsa nujnejša dela, tako da so bili od tretjega jutra dalje za vsa opravila njemu na razpolago.

„Nebesa bova imela, nebesa poslej, Vam rečem“, je vzkliknil med dnem večkrat Tonček.

„Prav, prav, Tone!“ so mu prikimali mati.

Od sinka toli zaželjeno tretje jutro je na-počilo.

Mati vstanejo, kakor ponavadi, prav zgodaj, in hočejo iti na delo. Toda tudi novi gospodar, Tonček, kateremu tako velika čast in povišanje, da ga hočejo celo mati ubogati, ni dala spati, je bil buden. Takoj hoče pokazati, da je on

gospodar; pa on bo zapovedoval tako, da bosta imela nebesa na svetu; reče tedaj: „Mati, kar lezite nazaj in zaspite; ni še prišel čas, da bi vstajala; zjutraj je prijetno spati in delo naju že počaka; bom že poklical, kadar bo treba vstati.“

Pozimi nad vasjo. Prijetno, kaj ne, Tonček?

Zmenila sta se tako, da bodo mati sinka ubogali. Legli so tedaj nazaj in zaprli oči, da bi zaspali, ali zaspanca ni bilo na njihove oči. So pa začeli natihoma moliti in so molili več ko eno uro; takrat jih je pa le zmagalo in so zaspali, prav krepko in trdno so zaspali. Sinek pa, videti, da ga mati res ubogajo, je bil neizrečeno zadovoljen sam s seboj; a tudi njega je naposled zaspanec premagal, in zaspal je v sladkih počutkih, v prvič kot gospodar. In sanjalo se mu je od samih nebes, ki jih uživata z materjo zdaj, ko on zapoveduje v hiši . . . In spala sta zares trdno; predpoldnem enkrat sta se še le zbudila.

Ko se Tonček prebudi, je bil silno lačen. Brž pokliče mater in jim reče: „Skuhajte kašo in mi jo naglo prinesite!“ Mati takoj vstanejo, in skuhamo kašo. Potem pa jo naglo prinesejo Tončku, ki je še ležal, ter mu jo postavijo pred postelj na stol.

Sinek zdaj hitro skoči pokonci. Ni še dobro spregledal, ali za žlico je le urno zgrabil. In ker je bil že tako silno lačen, da so se mu kar debele sline cedile po ustih, je naglo zajel z žlico in zahlastal kašo. Toda kaša je bila še vrela. Ni bilo časa, da bi se shladila, ker je ukazal, da mu naj jo naglo prinesejo. Vrelo je bila tedaj še kaša, in sinek se je opeknel z njo prav hudo. „U-u!“ je zatulil, vrgel žlico stran in se prijemal za glavo, grlo, prsi in trebuh.

„U-u!“ je zatulil in kar skakal po sobi; zakaj polno žlico vrele kaše je v svoji razburjenosti pojedel ter si poparil usta, goltanec, želodec tako, da je kar zacvrčalo in ga peklo potem, kakor bi bil raztopljen svinec pil . . . Mati so mu vlivali po žlički olja v usta, pa le ni dosti pomagalo. Vpil in tulil in pihal je venomer: „U-u! U-u!“ Zdaj je ukazal, naj postavijo mati kašo v kuhinji vun na okno, da se prej shladi. In mati so koj šli in so postavili kašo v kuhinji vun na okno, da se prej shladi.

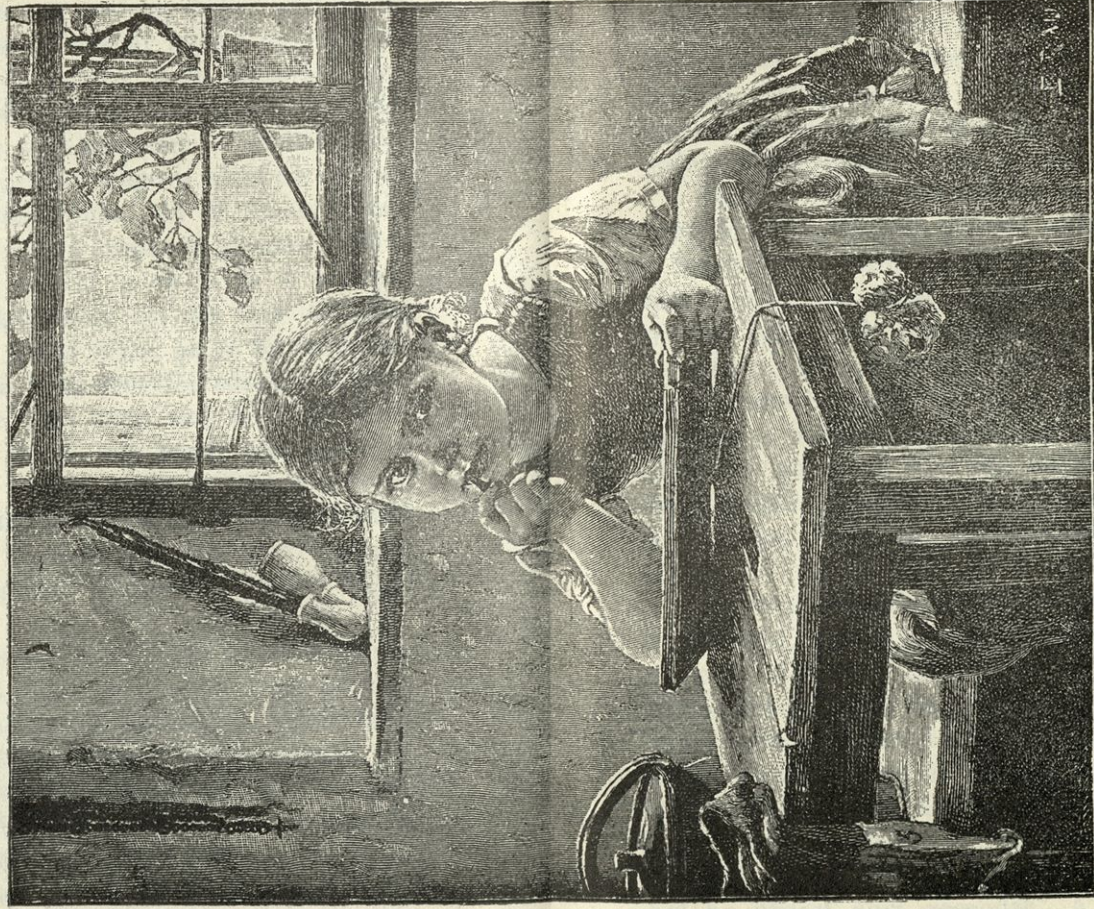
„O, pa treba menda ni, da bi jedel kašo samo neubogljivi Tonček“, si je mislil sosedov mucek, ki še ni vedel za važno spremembo v hiši, da namreč sinek poslej gospoduje in zapoveduje, ko je zagledal kadečo se skledo v kuhinji na oknu. „Mijâv!“ se je oglasil izza vogla, ko mu je hlap kaše tako prijetno dregnil v nos, se obliznil parkrat, požrl sline, ki so se mu pocedile po ustih, potem pa: hop, hop! in malo je zapraskalo, pa je bil mucek na kuhinjskem oknu, pri skledi, pri dišeči kaši, ha, ha! . . .

E, novi gospodar, milostni gospod Tonček! Lačen si, opečen tako hudo, kje so nebesa? — O, saj še kaše ne bo, če ne boš mačka zapodil!

Pa je bil previden sosedov mucek, čeprav je bil še tako mlad, bolj kot Tonček-gospodar. Najprej je pogledal v kuhinjo, boječe, plašno. O, to se mu je ohladilo in umirilo mačje srce ko njegove škileče oči ne ugledajo notri ne

Tončka-nagajivca, ne matere, dobre matere, ki pa vendar ne vabijo nikdar mačka za mizo ali na kašo na oknu! . . . To se je obliznil in pogledal okolo sebe sosedov mucek, češ: le glejte me, sam sem, le sam gospodar — sladke kaše! Požrešna in pregrešna njegova slast do mlečne kaše je bila tako velika, da bi kmalu zamijavnil samega veselja krepko in glasno: „Mijâv, drmâv, kaše ni mâv!“ a se je še o pravem času streznil, spomnivši se, da kjer se kaša kadi, bodo tudi ljudje blizu, pa je bil zato lepo tiho. Dosti je bil torej previden sosedov mucek, čeprav je bil še tako mlad, bolj kot Tonček — zapovedovalec. O, ni kar lopnil nad kašo: e, kadila se je še močno, vroča je bila še preveč! Poparil in opekel bi se, pa bi še ne znal tuliti in pihati kakor Tonček: „U—û! U—û!“ ampak bi le škrtal in godel: „Drmâv — mijâv! Mijâv — drmâv!“

Ni torej kar treščil nad kašo sosedov mucek, dasi so se mu tako zelo cedile sline po njej, da jih je komaj sproti požiral; e, previden je bil in previdnost je povsod dobra, ampak pogledal je najprej vse naokolo, če je na varnem, potem pa je začel stikati z gobčkom tu, tam, na levi, desni. Stikal je torej z gobčkom in vohal in krepko migal z brki, pa le ni mogel iztakniti, kje bi se že dala srebat in lokati sladka kaša, ali pri kraju, ob robu ali v sredi, zakaj bila je še povsod prevroča. Zdaj mine mucka

Marljiva sosedova Rezika je računala, ko so drugi noreli!

potrpežljivost, hkrati pa mu pade pametna misel v glavo: samo prevrniti je treba skledo, na tleh se bo kaša prej shladila. Ta misel mu je bila pogodu. Takoj se upre in obregne parkrat ob skledo, in nič ni zaškrtalo, kar treščila je posoda z dobro mlečno kašo na tla . . .

Mati in Tonček sta slišala, da je nekaj zabrkljalo zunaj. Šla sta gledat: skleda je ležala v črepinjah po tleh in okolo in okolo pa je bilo s kašo na debelo počofano, oj z dobro mlečno kašo, ki je tako dišala novemu zapovedovalcu . . . Mucek jo je seveda že prej popihal. Ko je namreč zaslišal, da so se hišna vrata odprla, se je obliznil še enkrat, stisnil rep in — smuk! — pa ga ni bilo več. Izginil je s trdnado v srcu, da pride še nazaj, na malico ali na večerjo; dotlej pa se mu kaša ravno prav shladi . . .

Hu, to je grdo gledal Tonček, novi gospodar, ko je videl, kaj se je zgodilo s kašo. Ni vedel, na koga bi stresal jezo, kaj bi zdaj počel. Želodček mu je krulil na vse pretege neprestano, in po ustih, goltancu in trebuhu ga je še hudo peklo. Mati so imeli že na jeziku, da bi vprašali: „Sinček moj, ali je nama prijetno, ali imava nebesa zdaj?“ — pa so rajše položili zgornjo ustnico na spodnjo ter molče čakali, kaj bo ukazal novi gospodar. A ko ta le ni rekel ne tako ne tako, ni zinil ne bev ne mev in je samo grdo in žalostno gledal po dobri

mlečni kaši na umazanih, prašnih tleh, so pa poprašali mati: „Kaj zdaj, Tonček?“ In pristavili: „Ti si gospodar, tebe bom ubogala, ukaži tako ali tako.“ In Tonček, ki ga je vse jezilo doma, odkar je vstal, je rekel: „Pojdiva na vas!“ In mati so ga brez obotavljanja ubogali in sta šla na vas. Na vasi se je pridružil Tonček siti, živi in razposajeni vaški otročadi, ki je letala gorindol, se igrala, smejala in bila prav židane volje; mati pa so smeli iti k sosedi. Kajpak, pri sosedi niso rok križem držali, nego pridno so delali ter si zaslužili tako jedi in tudi nekaj novcev do večera.

— Pa ta dan je bil nesrečen za Tončka, celo na vasi je imel smolo!

Norel je z otroci in tekal po vasi gorindol. Pa ker ni mogel pozabiti na dobro mlečno kašo, ki jo morda zdaj v miru in zadovoljnosti uživa mladi sosedov mucek doma, in je večkrat zaostal, pokazal pest in se jezil: „Ti, ti!“ je le slabo tekal gorindol. Tako se je zgodilo, da ga je tisti, ki je lovil, naglo ujel. In kadar je bil ujet, so privreli vsi otroci skupaj in so kazali s prstom nanj in govorili: „Lejte ga, prvi je ujet, o—o!“ In so ga zaničevali, o—o! — njega, ki ga drugekrati niso mogli nikdar ujeti! — Pa so se skrivali otroci na vasi in tudi Tonček se je skrival z njimi. A če se je druge dneve skrčil, da so ga morali vsi iskati in so njega vselej našli zadnjega, se mu danes, ko je bil

tako zelo lačen, ni ljubilo dobro skriti. In tako je tisti, ki je iskal, njega prvega zapazil. In zopet so skočili vsi otroci skupaj in so s prstom kazali nanj, ga drezali in govorili: „Lejte ga, prvega je našel, o—o!“ In so ga zaničevali in grdo govorili o njem, o—o! — o Tončku, ki so ga druge dneve vselej poslednjega našli! — In ko so kozo bili, je stala, kadar je on postavljal, največkrat napak. In kadar je stala prav, so rekli, da je narobe in vpili norčavo: „Tonček, glej, koza ceri, koza ceri-î-î!“ In kadar je prišla poslej nanj vrsta, ni maral iti več postavljati; je rekel, naj gre pa kdo drugi! In so ga vsi otroci obstopili, kazali s prstom nanj, ga drezali in ščipali ter govorili: „Lejte ga, koze ne zna postavljati več!“ In so ga zaničevali, govorili grdo o njem in mu dajali priimke, o—o! — njemu, gospodarju! . . .

„Pa zakaj ste se zarotili zoper mene, zakaj mi dajete priimke in me zaničujete?“ je vprašal Tonček. In zavpili so vsi vprek: „Nič se nismo zarotili zoper tebe! Ampak ti nas imaš danes za norca: nočeš koze biti in postavljati, kakor bi bilo prav; se nočeš skrivati, kakor bi bilo prav in nočeš tekati, kakor bi bilo prav!“

„Rad bi tekal, se skrival ter kozo postavljati in zbijati, kakor bi bilo prav, ali jaz sem lačen; ničesar še nisem zaužil danes!“ je odgovoril Tonček, ki se je zbal razjarjenih obrazov.

„Lažeš! Že solnce zahaja, pa bi še ne bil jedel danes? Dobro mater imaš in skuhali so ti in jedel si!“ so zavpili in dvignili pesti.

„Dobro mater imam in skuhali so mi, a jedel nisem: kaša se je hladila na oknu, pa je prišel sosedov maček in je zvrnil skledo na tla.“

— „Lažeš, lažeš! Mati so dobri in bi te ne pustili ves dan lačnega; skuhali bi ti vdrugič kašo.“

„Mati so dobri in bi mi skuhali vdrugič kašo, ali danes in poslej sem jaz gospodar doma: mati ubogajo in jaz zaukazujem! Ali nisem zaukazal, naj gredo in skuhajo vdrugič kaše, ampak rekel sem: Pojdiva na vas! In so me ubogali in sva šla.“

Otroci niso mogli verjeti, da so prav slišali: „Tonček, vendar ne bo še zapovedoval materi! In je eden stopil k njemu, ga prijel za roko in mu velel: „Povej še enkrat, kako si rekel?“ In Tonček je povedal še enkrat: „Poslej mati ubogajo, jaz pa zapovedujem.“

Otroci so se spogledali. Z enim glasom so zavpili: „Lažeš, lažeš, lažeš!“ In so skočili nadenj in ga bunkali, pestili in lasali, o—o! — njega, gospodarja . . .

„Pa zakaj me bijete?“ je vprašal v jezi in sramoti, ko se ni mogel več braniti. Pa otroci mu niso marali odgovoriti: pokazali so mu pot in ga zapodili rekoč: „Ne maramo več zate, lažnjivec!“ In je moral sramotno pobegniti domov.

Solnce je že zašlo za gore in večerilo se je, ko je pribežal Tonček domov. V hišo ni mogel, ker so bile duri zaprte. Sedel je ves upehan in zdelan na hišni prag ter premišljeval z žalostjo in jezo v srcu prvi dan svojega gospodstva. O — o! Pač ni imel nebes ta dan! Kot pes je pritulil domov! . . .

In ko tako premišljuje, na pragu sedeč, zagleda ondi pod oknom črepinje ubite sklede, ki se jih je držalo še nekoliko kaše, ostanki sosedovega mucka. In je vstal Tonček in šel in pobiral črepinje. Tedaj so pa mati prišli domov. In ko so videli, da hoče jesti Tonček mačkine ostanke, — o, lakota je hud birič! — so zavzdihnili globoko: „O, to ima nebesa, ki jih je prerokoval!“ In solza sočutja se jim je zasvetila v očeh . . .

„Tonček, ali grem nazaj na vas ali ostanem doma? Govori, kako bo zdaj, ali tako ali tako; ti si gospodar, jaz te poslušam,“ so dejali mati, ko so stopili neopaženo pred hišni prag.

Tonček se je stresel. Naglo je vstal, vrgel črepinjo s kašo iz rok ter velel: „Pojdiva v hišo!“

In šla sta v hišo.

V hiši je pravil Tonček, kako hudo se mu je godilo na vasi. Mati so ga verno poslušali; večkrat so zavzdihnili: „Oh, kaj je tega treba!“ In hudo jim je bilo pri srcu; zakaj Tončka, edinca, so še vedno radi imeli, čeprav ni bil vreden materine ljubezni.

„Oh, kaj je tega treba!“ so torej večkrat zavzdihnili mati. Res, kaj je tega treba? Tonček bi naj lepo ubogal, pa bi vsega tega ne bilo! Kaj bo že tak pobič zapovedoval? Kislo mleko se ga še drži okolo ust in semintja mu morejo še mati zaklicati: „Tonček, nos!“ Plenice se ga skoro še drže in na sosedov plot bi se moral skobacati, da bi ga bilo videti kaj; no, in tak petelinček bo že kukurical, gospodoval in zapovedoval?! Ha, potem gre seveda vse narobe in mora gospodar za mačkom jesti, namesto da bi maček gospodarjeve ostanke lizal!

Vsega tega bi ne bilo: Tonček bi se ne oparil in opekел; maček ne bi sklede zvrnil; Tonček bi šel sit na vas in bi lahko dobro tekal, se skrival ter kozo postavljал in jo zbijal; in potem bi vaški otroci ne vpili nad njim, bi ga ne zaničevali in mu ne dajali priimkov; ne becali bi ga, vlekli za nos in uhlje, ne tolkli in s pestmi bili; ne pojali bi ga domov kakor psa in ne trpel bi lakote kot izgubljeni sin, ki je užival naposled, kar je prašičem ostalo ... Vsega tega bi ne bilo, ko bi Tonček — ubogal! Zakaj, ko bi ubogal, bi mati po stari navadi vstali, po stari navadi skuhali in shladili kašo, in tudi po stari navadi in o pravem času bi se Tonček najedel; in tako bi Tonček ne bil lačen in bi se igral na vasi veselo in skočno, kakor druge dneve, in vsi bi ga radi imeli in bi ga

še spremili do doma. O, Tonček, zdaj vidiš: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga! . . .

Tonček je še vedno tarnal in tožil, kako hudo je bilo na vasi. So pa rekli mati: „Tonček, ali bom še jaz tebe ubogala in boš ti gospodaril, ali bom poslej jaz zapovedovala in boš ti ubogal?“

„Mati, Vi me ne boste več ubogali, Vi ne smete več ubogati!“ je odgovoril Tonček, potem pa hitro pristavil, zakaj še ga ni izmodrilo, ubogati še ni maral: „Ampak tako-le naj bo zanaprej, mati: Vi boste svoje reči delali, jaz pa svoje. Vi mene ne boste ubogali, jaz pa Vas ne.“

Mati so si mislili: „Ampak to bo šele prava zmešnjava!“ in so rekli: „Ti praviš, tako naj bo zanaprej: jaz delam svoje reči, ti pa svoje; jaz ne bom tebe ubogala, ti pa mene ne. Ali bo tako najbolje, Tonček? Ali bova imela potem nebesa?“

„Mati, najboljše bo tako! Nebesa bova imela, Vam rečem, oba!“

„Ti praviš: Najboljše bo tako, nebesa bova imela: pa naj velja, da poslej jaz ne bom ubogala tebe, ti pa mene ne.“

Tonček je zatrdil: „Dobro!“ In izgovorjena sta bila.

Mati so se koj lotili dela. No, zdaj so bili prosti in jim ni bilo treba čakati, kaj bo sinek ukazal; zdaj so lahko delali, kar in kadar so hoteli.

Na vasi.

Najprej so se lotili opravil, ki so ta dan zaostala, dasi so nujnejša že včeraj izvršili. In pri tem delu so se že dolgo pomudili. Potem pa so prinesli pol košare fižola in ga jeli luščiti. Tonček je že silno težko čakal, kdaj bodo že vendar nehali s temi opravili ter šli, zakurili in skuhali večerjo. Pa ko so pol košare fižola izluščili, so ga šli še eno košaro iskat. Tončku je bilo že preveč. Zagodel je tedaj in je rekel: „I, skuhajte no že slednjič večerjo; kaj bom ves dan brez jedi!“

„Kdo tako pravi, pa ne ti, Tonček?“ vprašajo začudeno mati.

„I seveda, jaz, kdo pa! Saj vendar veste, kako sem lačen! Le urno skuhajte!“

„Da bi jaz tebe ubogala in šla večerjo kuhat? Oho, tega pa že ne! Kako pa sva se zmenila, si že pozabil? Sam si odločil: tako bo najbolje, tako bodo nebesa: ti mene ne ubogaš, jaz pa tebe ne.“ —

„Ali prosim Vas: večerjo boste vendar skuhali!“

„One, Tonček! Domenjeno je: ti boš delal svoje reči, jaz pa svoje; vidiš, jaz luščim fižol, ti pa . . . no, ti pa, kar hočeš!“

Tončka je spreletelo po udih, kakor da bi ga kdo z mrzlo vodo polil. „No, ta je pa lepa!“ je vzkliknil in se prijel za čelo, kakor da se hoče prepričati, ali je še vse v redu v njegovi glavi ali ne; ali so še možgani notri,

ali so se že posušili in je prišel nekdo, pihnil možgane ter natresel ajdovce na njih mesto. Zmajeval je z glavo, grizel se v ustnice in nič ni rekel, samo gledal je nemarno in grdo. Potem pa je šel ven na vrt. Tam ob plotu tik sosedovega vrta je stala samorasla lesnika. Edino na tem drevesu je bilo še nekaj gori, vse drugo sadje je bilo že obrano in spravljeno. Tonček ne pomišlja. Ena, dve! pa je bil na lesniki. In se je stezal na vse strani, otipaval vse veje — bila je že, kajpak, noč — pa je iztaknil le malo lesnikinega sadeža; pa še ta, ki ga je utrgal, je bil kisel in grenak, da ga ni mogel Tonček uživati kaj prida, nego ga je izvečine izbrusil iz ust, saj mu jih je kar vkup vleкло. Ali iskal in obiral in zvečil je lesnike le še dalje; gladen želodec je hud tirjalec (to ve najboljše oni, ki je že kdaj trpel lakoto), in niti zopern sadež, kakršen so lesnike, se mu ne ustavi.

O, Tone! Ali se ti godi najboljše? Ali so lesnike nebesa? . . .

Mati so menda mislili, da jo je potegnil sinek skrivaj spat, kakor je že večkrat naredil, kadar mu ni bilo kaj po volji. Šli so tedaj in zaklenili vežne duri, pihnili luč in pred podobo Križanega v sobi dolgo in goreče molili za svojega ljubega sinčka, za ečince, za Tončka. In ko so tako molili, se jim je zdelo, da jih bo Bog uslišal. In so bili potolaženi in še bolj goreče so molili.

Sinek je še vedno iskal grenke sadeže na lesniki. Zdajci priskače sem od soseda neka stvar, švigne pod Tonetom in izgine zopet kakor kafa. Ponoči se vsaka reč čudna in strašna zdi; in onemu, ki nima čiste vesti, še veliko bolj strašna in naravnost grozna. Tudi Tonček se tako prestraši, ko je zamignila tista reč pod njegovimi nogami, da niti ni vedel več, da je na lesniki. Naglo skoči tedaj v stran, da bi zbežal in se skrtil groznemu strahu, a skoči tako nesrečno, da pade na plot in potem na tla in si zlomi nogo ...

Strah je ubogega dečka tako prevzel, da ni dosti vedel, kje da je, ali še na svetu ali ne in ali se mu le sanja tako grozno ali je istina. V tem strašnem položaju tudi ni toliko čutil, kaj se je zgodilo z nogo, ali je zlomljena ali ne. A ko se je poizkušal vspeti po konci, je revček padel okolo, tako grozne bolečine je začutil, ko je hotel stopiti na nogo. Zdaj je šele uvidel, kaj se je zgodilo. Vspricho tolike nesreče ga je tudi strah nekoliko popustil.

Začel je klicati, milo in proseče: „Mati, ljuba mati, pomagajte, pomagajte!“ Toda mati niso čuli njegovih žalostnih klicev, zato mu tudi niso mogli prihiteti na pomoč. In tako je moral ubožček po vseh treh — na zlomljeno nogo se ni smel opirati — kobacati do hiše, do vežnega praga. Tam pred hišo, pod oknom pa je bil — o groza! — strah, tisti grozni strah, o — o!...

„Mati, mati!“ zavpije Tonček napol mrtev in se sesede od same groze in strahu na prag. Ali strah čudno deluje. Zopet začuti novo moč Tonček v sebi, vrže se kvišku in zgrabi za kljuko, da bi odprl vežne duri in bil rešen; toda duri — o groza! — so bile zaklenjene... Tonček zatuli kakor nor, se oprime krčevito z obema rokama kljuke, trese z vso močjo duri ter vpije z obupnim glasom: „Mati, mati, mati!“

„Oho, Tonček je pa še odzunaj“, so si rekli mati mirno, ko jim je udarilo na uho ropotanje vežnih vrat in so zaslišali sinkove klice. Niti na kraj pameti jim ni prišlo, da bi se utegnili zgoditi, kar se je bilo zgodilo. O, kolikrat je Tonček že tako obupno vpil in klical, da bi človek mislil, na meh ga derejo, pa samo zato, ker mu mati niso mogli koj dati kake malenkostne reči. Kolikrat je že butal z durmi iz gole samoglavnosti in trme, ker je hotel, da mu jih morajo mati odpreti, dasi bi jih bil lahko on sam, ker niso bile zaklenjene in časih samo priprte! ... „Oho! Tonček je pa še odzunaj!“ so si torej rekli mati, nič hudega misleč, naredili sveti križ, nehali moliti ter šli v kuhinjo in pogledali pri kuhinjskem oknu vun. Tedaj pa je skočil spod okna — strah, tisti grozni strah in švignil k sosedu. Kam pa naj bi šel, če ne k sosedu! Saj to ni bil strah: le sosedov mucek je bil, ki je prišel na večerjo pod okno, na ostanke kaše... Oh, in tega mucka se je

ubogi Tonček tako prestrašil — o, noč ima svojo moč! — da je padel z lesnike in si zlomil nogo, in da buta zdaj z durmi kakor nor ter vpije ves iz sebe: „Mati, mati, mati!“ . . .

Ko so mati pogledali pri kuhinjskem oknu vun, so imeli na jeziku, da bi opozorili Tončka na sklenjeno pogodbo. Sam si je izvolil: Takole naj bo znanaprej: Vi mene ne boste ubogali, jaz pa Vas ne; najboljše bo tako, nebesa bova imela na zemlji. Toda Tonček je s tako čudnim glasom vpil: „Mati, mati, mati!“ da so ti klici s strahom presunili materino srce in nič več niso mislili na pogodbo, ampak zaklicali so naglo in usmiljeno: „Tonček, moj Tonček, moj ljubi Tonček, kaj pa je?“

„Jezus, Marija, pomagajte, jaz bom umrl!“ je zavpil Tonček s pretresujočim glasom, ko je zaslišal mater, potem pa je obtihnilo pred durmi . . .

Mati so naglo prižgali luč in hiteli v eni sapi odpirat vežne duri. In ko so jih odprli, jim je padel sinek z zlomljeno nogo v vežo. Komaj so ga še prestregli na roke, drugač bi padel na kamenita tla.

„Jezus, Marija, kaj se je zgodilo!“ so zaklicali zdaj mati s ponesrečenim sinkom v naročju. „Jezus, Marija, kaj se je zgodilo!“ so zaklicali, pritiskali sinka, svojega Tončka, edinca, na gorko srce svoje ter ga odnesli na bolniško postelj.

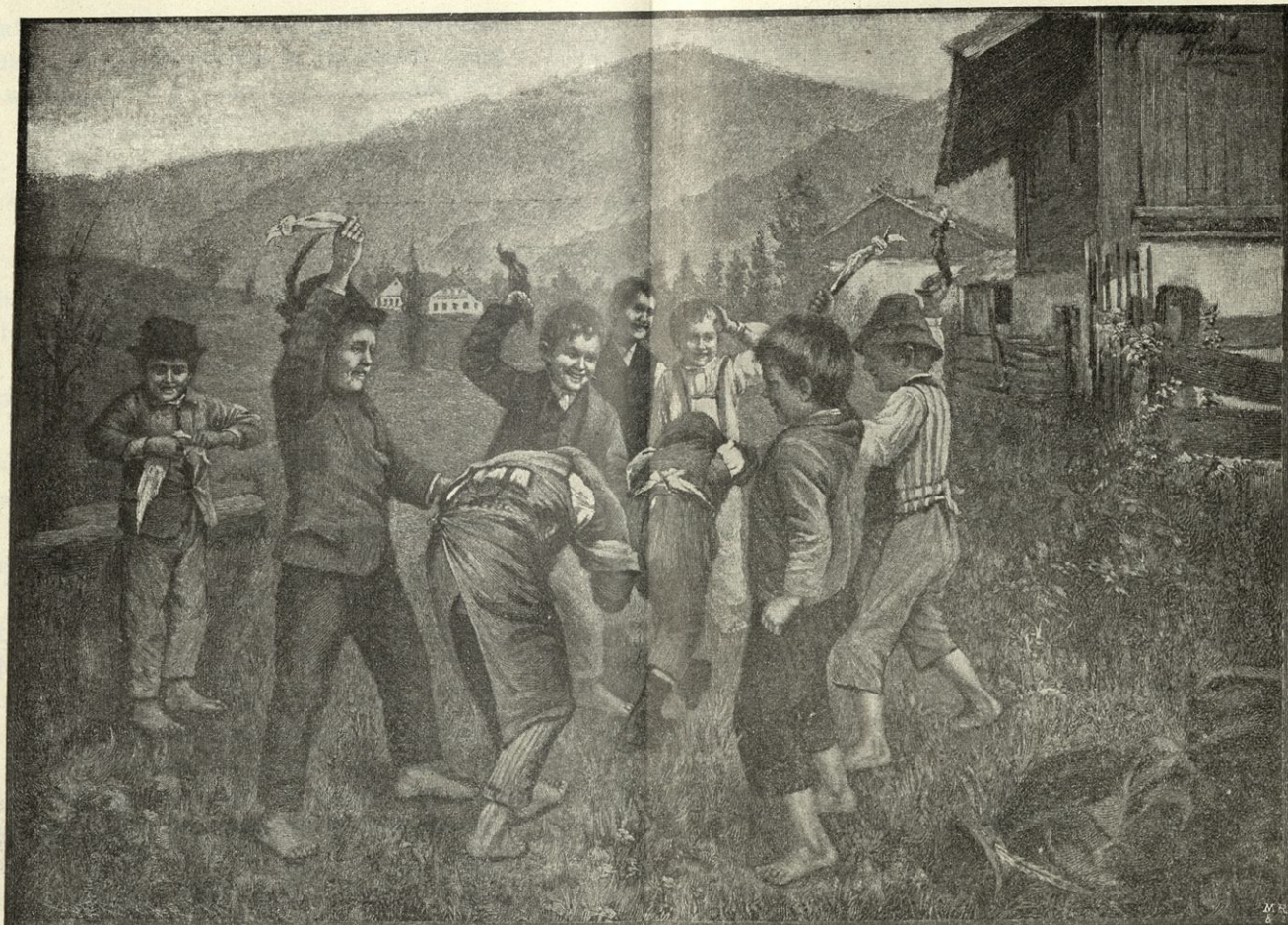
„Mati, jaz Vas hočem ubogati, samo pri Vas je najboljše, samo pri Vas je vsa sreča, samo z Vami so nebesa!“ je jokalo sinek z zlomljeno nogo in objemal in poljuboval svojo ljubo, zlato mamico. Prišel je vendarle do pravega spoznanja, žal, da še le po nesreči! . . .

* * *

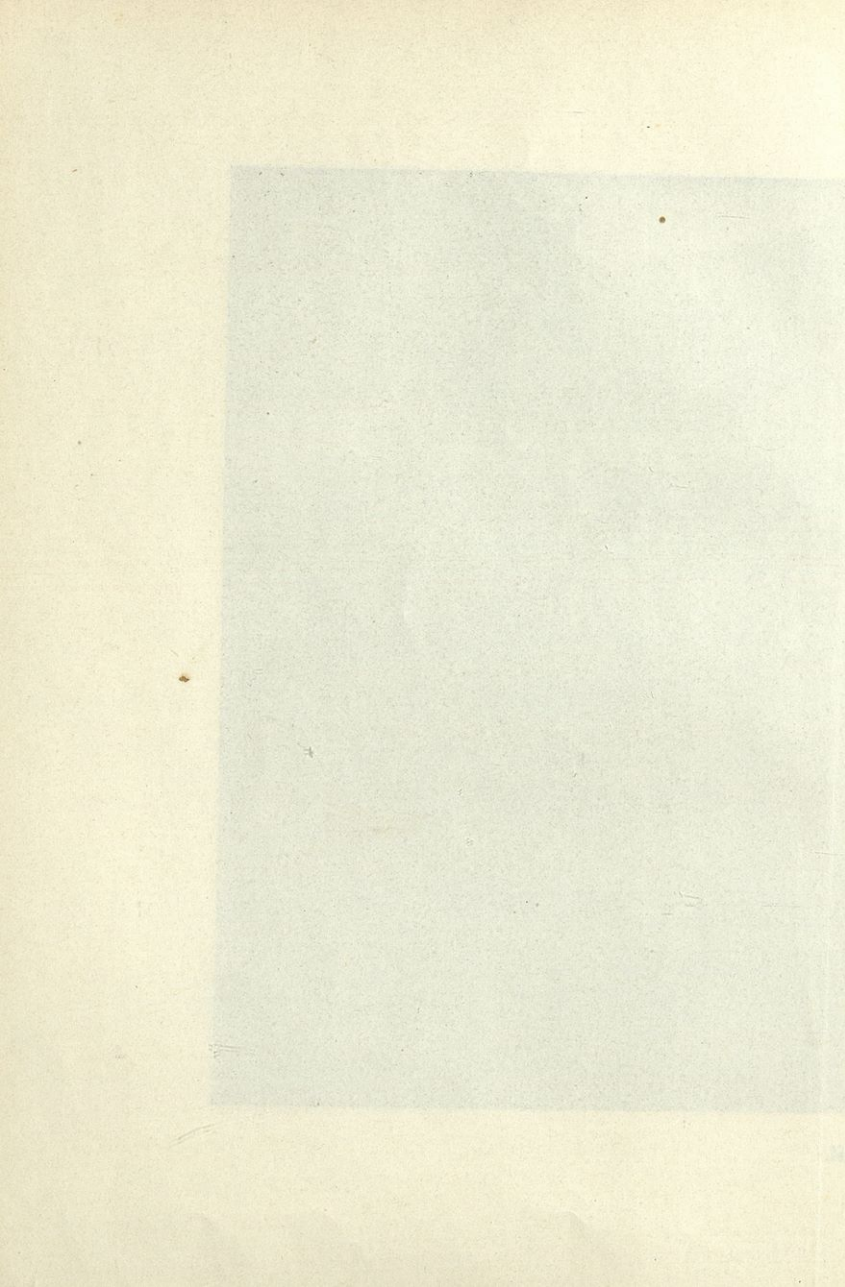
Dobra soseda je dala voz in še isti večer je prišel zdravnik. Veliko je trpel Tonček, ali v petih tednih je okreval popolnoma in bil zopet sposoben za delo.

Na vas ni več zahajal: odpustil je, a pozabiti le ni mogel, da so zadnjič tako grdo z njim ravnali vaški otroci. In ko je uvidel in spoznal, da je doma pri ljubi materi tudi prijetno, se je popolnoma privadil in sprijaznil z domom in prav nič ni pogrešal vasovanja.

Mater in očeta, ki so samo vsako soboto prišli z dela domov, je ubogal poslej Tonček, da se je vse čudilo in so ga matere na vasi postavljale za zgled svojim neubogljivim otrokom. Večkrat je rekel, kadar je videl, da otroci ne ubogajo svojih staršev, tako je rekel: „Otroci, ubogajte radi očeta in mater, to je vaša sreča! Edino starši znajo v družini prav zapovedovati, otroci jih pa morajo znati slušati, ako nočejo biti nesrečni. Samo en dan sem jaz zapovedoval, pa povem vam, kmalu bi bil mrtev. O, mene je že izmodrilo!“ . . .

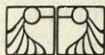
Na vasi.

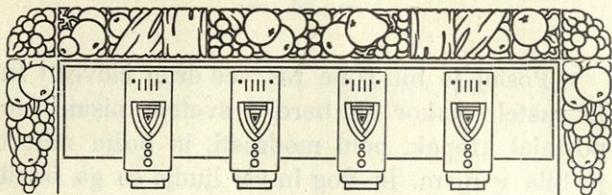

Poslej je bil Tone res ves drug človek! In je rasel, kakor se bere v svetem pismu, in postajal krepak, poln modrosti, in božja milost je bila v njem. In Bog in vsi ljudje so ga imeli radi. O, pač je lahko srečen!

Zdaj je dorastel že do vrha. Krepak in vrl mladenič je. Svojih ljubih staršev pa ne bo nehal slušati, spoštovati in ljubiti, dokler mu bo bilo srce v prsih.

O kolikrat jokajo zdaj ljuba mati, pa ne vsled žalosti, ampak od veselja. „O, jaz presrečna!“ vzklikujejo rosnih oči. Sina, svojega Tončka, ljubljenca srca blagoslovljajo ter v veliki in vdani hvaležnosti slavijo in molijo s povzdignjenimi rokami dobrotljivega in usmiljenega Boga. „O, jaz presrečna!“ vzklikujejo, zakaj zdaj vedo in so prepričani, da bo njih ljubi sin, njih edinec, srečen na vekomaj. Saj je sam Bog obljubil v četrti božji zapovedi: „Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in da se ti bo dobro godilo na zemlji!“

Jozve Lajnar.

Povest.

Z Gorenjskega so mi pisali, da Lajnarjevega Jozveta ni več med živimi. Žalostno pismo govori, da se je zgodilo, kakor je bil on sam prekoval: Ležal je na smrt bolan, in še malo je pritegnilo in še malo je pritisnilo in po njem je bilo: umrl je Jozve in se podal v neznano večnost.

Naznanili so, da ni težko umrl. „Jaz grem k Očetu,“ je dejal večkrat med boleznijo. In ko so ga vprašali, če se boji umreti, jim je odgovoril: „To enkrat nič ni, kaj bi se bal! Saj vsak smrt prestopi, jo bom že tudi jaz. A sodbe se bojim, sodbe, ker ne vem, bo li srečna ali ne. Toda trdno upanje imam, da bo srečna: jaz grem k Očetu, k svojemu Očetu grem, ki je v nebesih, po mir grem . . .“

Zbolelo me je, ko sem bral na svoje oči to žalostno pismo, to žalostno novico. Jozve uživa sedaj večni mir, on je torej umrl: jaz pa še nisem storil tega, kar sem mu bil obljubil. On je odšel v neznano večnost: jaz pa še ni-

sem pisal v njegovo rojstno vas, kakor sem rekel, da bom, da mu naj dado mir. Bog se ga je usmilil in mu dal mir, večni mir: jaz pa še nisem pisal, naj puste v miru njega, ki tako ljubi svojo domačo grudo, svoj rojstni kraj, brezniško župnijo; jaz še nisem pisal in jih prosil in jim zabičal, naj poravnajo, kar so zakrivali nad njim, siromakom; naj mu dado nazaj, kar je njegovega; naj ga postavijo zopet na častno mesto, s katerega so ga izpodrinili zavistni ljudje, s katerega so ga pahnili brezsrčneži.

— Bog se ga je torej usmilil ter mu podelil mir, ki mu ga ljudje v življenju niso privoščili: jaz pa še nisem pisal njegovim rojakom, naj mu dado nazaj orgle, zvonove in monštranco... naj store, da bo zopet mogel pritiskati meh v prelepi cerkvi brezniški, da bo smel zopet gledati v nji prelepo monštranco brezniško, zvoniti zvonke in tako čarobnomile zvonove brezniške. Jaz jim še nisem pisal, naj zlepa poravnajo s siromakom, ki tako želi v miru živeti na domači sveti grudi, med sorojaki. Jaz še nisem storil tega, jaz še nisem izpolnil obljube, pa pride glas, žalostni glas, ki pove, da ga ni več med živimi, da je umrl Jozve Lajnar.

Jozve, ti si šel k Očetu, kakor si sam dejal, da pojdeš. Jaz vem, da se ti sedaj ne godi slabo, saj uživaš mir, kakršnega ti ljudje niti dati niso mogli. Vem pa tudi, da se boš celo v nebesih razveselil, ko zveš, da sem ti izpol-

nil vročo, srčno tvojo željo in pisal Brezničanom. Naj storim torej vsaj sedaj, ko te ni več med nami, kar sem ti bil obljubil v življenju. Pisal bom. Naj izve svet, kdo in kaj si bil ti, Jozve Lajnar. Naj izve in bere svet, da se bo izpolnilo, kar so prerokovale jezične ženske ob tvojem rojstvu, ki so trdile, da boš še slaven mož, in se bo bralo o tebi v bukvah kakor o Štempiharju in Lambergarju iznad Begunj, ali pa o Martinu Krpanu z Vrha od sv. Trojice. Berò in zvedo naj pa zlasti Brezničanje, da se malo pokesajo, ker niso spoznali moža, ki je živel med njimi, marveč celo dopustili, da so bile prošnje njegovega srca glas vpijočega v puščavi.

I.

Tretja fara od brezniške, doli pod planino Dobrčo, so mirne Leše. Tam sem jaz tedaj otroke učil ob delavnikih, ob nedeljah in praznikih pa vodil petje in orglal v cerkvi sv. Jakoba. In enkrat, ko sem ravno odprl pri prvi maši registre, se prigodi, da me dregne pod rebra moj dobri prijatelj, lešanski župan, ter mi šepne na uho: „Poglej nazaj; oni-le veliki mož ob oknu, ki ima váte uprt pogled, prav rad meh goni. Reci mu, reci, naj ga gre pritiskat, mu boš storil veliko veselje.“

Ozrem se. Zadaj v gruči zagledajo moje strmeče oči silnega človeka, čigar glava je mola visoko preko drugih. Stal je nepremično,

kakor da je iz lesa. Pogled je imel uprt vame in niti trenil ni z očesom, ko sem mu pogledal v obraz. Zdelo se mi je, da prosijo njegove oči, naj ga že uslišim, naj mu že dovolim, naj mu že rečem, da gre pritiskat meh. Stal je torej nepremično in gledal vame kakor vojak pred poveljnikom, pričakujoč povelja. Pomignem mu tedaj in pokažem z očmi, kam naj gre.

Umel me je dobro. Z lahnim nasmehom in v znak svoje hvaležnosti počinka z glavo, nato pa je bil koj pri mehu. Skrbno je odložil ondi dežnik in palico, ki ju je vedno nosil s seboj, ter se zatopil v svoje opravilo, ki mu je tako nenadno došlo. Opazil sem, kako so neznanemu človeku zažarele od veselja oči, ko je stopil k mehu. Stavim, da je bil velikanski možakar tedaj bolj vesel kakor siromak, ki je zastavil zadnjo šestico starega denarja, pa zagleda v nedeljo po prvi maši vse tri stavljene številke rdeče na deski pred loterijo.

Vso mašo sem se zatajeval, a ves čas mi je bil ta nenavadni človek, ki ga še nikdar v življenju nisem videl, pred očmi. Bil je to velikan, pravi velikan. Zdelo se mi je, da šele sedaj prav spoznam in vem, kakšen in kolik je moral nekdat biti Martin Krpan z Vrha od sv. Trojice, kakor se bere o njem, in Brdavs in Štampihar in drugi taki velikani, katerim še imena več ne vem.

Komaj sem pričakal, da je minila maša. Tedaj pa kar naglo zapustim hram božji, — a pred cerkvenimi vrati me že prehití nenavadni mož ter mi veli: „Gospod, danes sva pa dobro delala.“ Nato mi pogleda v oči, pokima z glavo in pri tem se tako veselo smeje, kakor da se je pravkar odpravil na svatbo. Pritrdim mu ter vprašam: „Kume, pa odkod ste, odkod, da vas ne poznam?“

„Ho-ho! Kaj me ne poznate? Saj me pozna vsako otroče sedem fara daleč naokoli, kaj še v znanju! Le potrpite, me boste že še spoznali in zvedeli, kdo in odkod da sem.“

Ogledal sem si natančneje možakarja. Resnično povedano, takega robavsa še nisem videl svoje žive dni ne. Človek bi se ga moral res prestrašiti, ko bi ga srečal tako-le kje na samem in bi ga ne poznal. Slišal sem pozneje, kar so ob njegovem rojstvu prerokovale babnice: Da bo velik kot gora in širok kot polje ter da bo močan in silen, kakor se sliši o starih ljudeh, ki so igrali z mlinskimi kameni ter klatili z njimi zvezde z neba. Tako silen ta ni bil, to rečem da ne; to pa z zagotovostjo trdim, da bi se ne bilo zdravo skušati z njim, ko bi čutil človek v svojih udih tudi sedemkrat toliko moči, kakor na priliko kak dobrodušni „kranjski Janez“, ali pa zviti ogrski huzár; zakaj neznanec je bil zastaven in znesen ter širok — kaj bi rekel — kakor sosedov žehtni čeber, in velik,

da me je v resnici zbolelo v vratu, ko sem mu pogledal v obraz, tako je padla glava nazaj. Menda je zaznal, da ga opazujem, kar mu pa bržčas ni bilo všeč; pa tudi drugi, ki so ga poznali, so obstali ter se mu muzali in ga gledali, kakor medveda v zverinjaku. Reče mi tedaj na uho: „Gospod, stopiva v stran, rad bi Vam nekaj povedal, nekaj zaupal, a vpričo toliko zijal nerad pravim take reči!“

Stopila sva za prvo hišo.

„Gospod,“ reče sedaj velikan, „veliko prošnjo ima do Vas. Slišal sem, da ste dober človek, zato imam zaupanje do Vas. Nekaj bi mi napisali, nekaj zelo važnega zame, eno pismo, prošnjo!“

„Vse bom storil, kar je v moji moči. Najpametneje je, da greste kar z menoj v šolo. Tam sva sama in nihče naju ne bo motil in napisal vam bom, kar boste rekli in kakor boste želeli.“

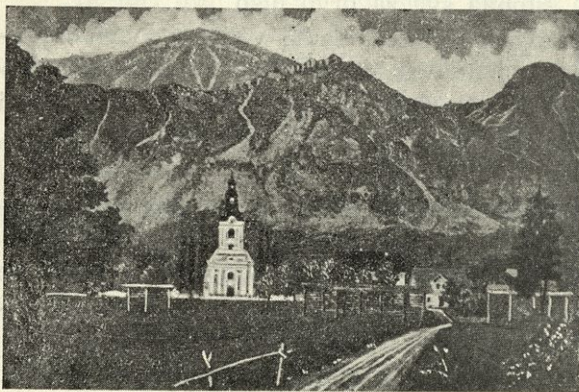
Tako sem odgovoril. A kmalu bi mi bilo žal, da sem tako odgovoril: zakaj neznanega človeka sem se že skoro zbal, ko sva stopila za hišo, kaj bi šele bilo pri meni v sobi, kjer ni žive duše in bi bila z velikanom sama. A teh neprijetnih in nepotrebnih misli me reši ne, znanec sam, rekoč: „Vi greste sedaj zajtrkovat k županovim, sem že zvedel, da ste tam na hrani; a pozneje pridem k Vam, se reče, če mi dovolite in me uslišite, za kar Vas prosim. Vi

znate pisati, to vem, tega ne vprašam, ker ste študiran človek. In pisali bi mojim rojakom Brezničanom, da naj poravnajo, kar so zakrivali.“

„Kaj ste z Breznice doma?“

„I seveda!“

„Vse vam bom napisal, kar in kakor boste želeli, samo povejte mi: Kdo pa ste vi?“

Breznica na Gorenjskem.

„Kdo? — Jaz sem nesrečni človek z Breznice!“ je zavzdihnil ter odkrival svojo bol srca. „Ali Brezničanje so grdi ljudje, to Vam rečem. Veste da: zvonove so mi vzeli, od orgel so me odstavili in naposled so me še iz cerkve vrgli! Tega pa jaz ne morem trpeti, zakaj jaz

tega nisem zaslužil! . . . To meni škoduje, na duši in telesu mi škoduje, pa še prav zares!“

Dasi možaka še nisem docela razumel, sem zaznal, da so ga morali zavistni ljudje pripraviti ob kruh, ob zaslužek. Takemu korenjaku — velikanu delajo sitnosti ljudje — pritlikovci! Ali je to mogoče? Osupnjen se primem za glavo . . . Pride mi na misel: Bržčas je oblagodarjen silni mož z obilo družino in sedaj ji ne more rezati kruha, kar se stori milo tudi njemu — velikanu. Vprašam ga torej: „Ste oženjeni, kaj ne?“

„Oho, tega pa ne, tega! Oženjen pa nisem, oženjen! ,Katera se omoži, se v težave položi,‘ pravijo; pri možakih je pa ista. — Oh, Bog me varuj zakona, ki bi mi naprtil same težave in bridkosti, ki jih imam že sedaj črez glavo. Veste, ženitev je ugnitev: je, ali pa ni, pa rajše ni! Vidim, kako se godi po svetu. Ponekod se zmerjajo, preklinjajo in tepejo — otroci pa poslušajo in se spotikajo nad lastnimi starši! To ne gre! Tega že ne, da bi se jaz oženil! Bom rajše dajal od samega sebe odgovor!“

Začuden nad temi besedami rečem: „Modro govorite! Možu, ki ve prave besede postaviti na pravo mesto, ne more nihče ugovarjati. Jaz upam, da se bo zgodilo, kar želite. Pošteno in z moško besedo bova vse obrazložila in utemeljila, in Brezničanje vas morajo uslišati!“

„Kaj ne da? Uslišati me morajo! Zvonovi so moji, pa je amen! Od orgel me ne bodo več podili, pa tudi iz cerkve me ne smejo več becati, to enkrat ne gre, pa smo prijatelji. Pisala bova, naj velja, kar drago. In Brezničanje se naj vdado zlepa, pa je mir besedi!“

„Tako je!“ mu pritrdim ter mu rečem: „Sedaj mi boste pa vendar povedali svoje ime, da vem, s kom občujem.“

„Da da! Sedaj, ko sva že tako daleč v besedi, Vam povem, kdo da sem: Jaz sem Jozve Lajnar, nesrečni človek z Breznice. Vse drugo zveste pozneje.“

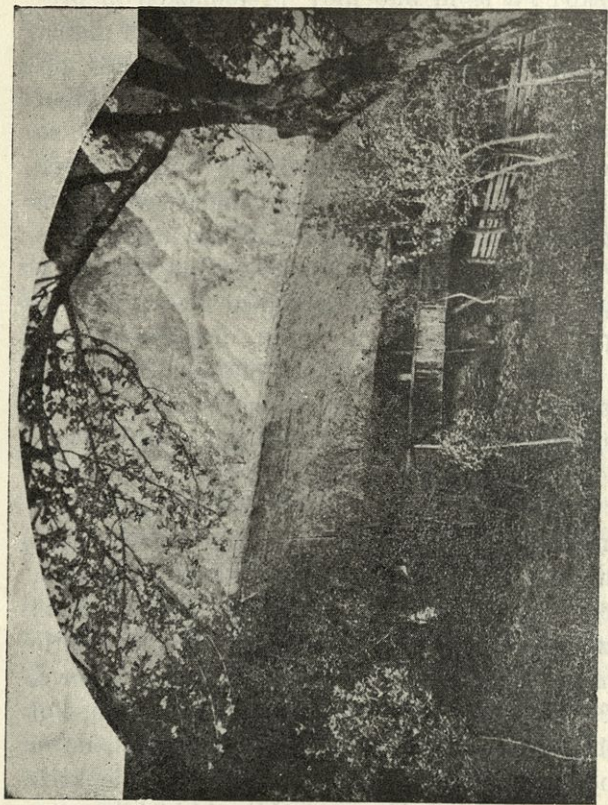
„Jozve Lajnar, nesrečni človek z Breznice,“ sem mrmral tiho pred se. Zdelo se mi je tedaj, da sem ga že toliko pridobil, da bo voljan ustreči moji radovednosti. In ker mi je njegova mogočna postava tako močno ugajala, sem ga vprašal: „Pa ste bili vojak, kaj ne, Jozve?“

„Náka, vojak pa nisem bil!“ mi odkima Jozve. Začudim se temu in rečem: „Pa kako to, da ne? Saj tak junak, kakor ste vi, zadene za celo vojsko. Vse sovražnike bi vi podrobili, če ne z oslovsko čeljustjo, kot nekdanj velikan Samson Filistejce, pa s kopitom puške, ki bi jo vam dali v roke.“

„Vi nič ne veste!“ me zavrne Jozve. Nato pa začne praviti: „Saj so me že pod mero vzeli ter me ogledovali na vse strani. Celo tako nevšečni so bili gospodje, da so mi šli še na

zobe gledat, kakor konju, ki je naprodaj. In jaz sem si mislil: Jozve, sedaj pa gremo na vojsko! Pa le ni bilo nič; prelomasten in pretežak sem se zdel gospodom. — Prvi listek sem dobil ravno tisto nedeljo, ko so Dolžanov gospod novo mašo peli. — Pa so bili tudi otročji tisti gospodje na naboru. Veste da, izpraševali so me celo, če res v kotlu zajtrk kuham in če je res, da kar iz škafa pijem, kadar sem žejen. Jaz sem jim zatrjeval, da ne in ne, a gospodje so le silili váme in nekaj govorčili, da veliko drugače ne more biti. Sedaj so me vprašali ti ,pipci‘ — človek jim ne more drugače reči — če imam dosti devet vatlov kontenine za srajco. Jaz sem imel že dosti tega nepotrebnega govorjenja, pa sem jim vendarle še prikimal in rekel, da dosti, in da še nekaj blaga ostane, če se samo za eno srajco ureže. Gospodje so si pomežikavali in se režali na vsa usta, a jaz sem tedaj zarentačil in zavpil: ,Šembrana bodi, recite, povejte, ali me marate ali ne, da vem! Jaz grem domov!‘ Naglo skoči tedaj nek škric k meni, me potaplja po rami in reče: ,Jozve, nič ne bodi hud! Lej saj mero imaš tako, kot nobeden drugi ne, in uverjeni smo vsi, da si močan za devet drugih; toda vedi: to je križ, ker nima cesar puške, ne sablje, ki bi bila zate, ne suknje, ki bi ti bila prav in bi mogel vanjo zlesti.‘

„Torej nisem za vas?“ sem vprašal.

Rojstna hiša znamenitega Brezničana Antona Janše, ki ga je slavna cesarica Marija Terezija poklicala na Dunaj, da je učil ondi v Pratru Dunajčane čebelariti.

„Ne!“ so odgovorili.

„Je vse eno dobro! Zdravi!“ sem rekel in odšel.

Fantje, ki so jih potrjevali, so bili vitki ko jelke v gozdu. Ko so pripeli domov, so govorili: „Nas so vzeli k vojakom, nas, ki smo šibki, Jozveta pa ne, ki je tak junak!“

„Pa kako je to, da niso Jozveta potrdili?“ so izpraševali ljudje in se čudili. Fantje so pa odgovarjali: „Kaj bi ga potrjevali, saj ni Jozve za na vojsko. V tak čeber, kot je on, bi koj treščilo. Prva svinčenka, ki bi priletela, bi ga zadela in po njem bi bilo. Zato ga ne marajo.“

„Pa kako je to, da za vas marajo, ki ste vitki in šibki, za Jozveta pa ne, ki je tak hrust?“ so izpraševali dalje. Fantje pa so se potrkali na prsi ter odgovorili: „Mi pa, mi! Nas so pa vzeli, nas! Lejte, krogle, ki bodo priletele, bodo sfrčale mimo nas dalje, ker nismo taki čebri kot Jozve, in nas ne bodo zadele. Zato so nas potrdili, zato nas bodo poslali na vojsko, Jozveta pa ne.“

Tako so torej odgovorili fantje, se še enkrat potrkali na prsi in zaukali naglas in se razkropili po vasi.“

Zvedel sem, zakaj ni bil Jozve vojak. Še sem ga hotel izpraševati, oj, silno mi je bil všeč velikanski možakar, toda reče mi: „Gospod, Vi morate sedaj k zajtrku, jaz imam pa tudi svoje opravke. Težko bi mi delo, da bi se prismodilo mleko županovi materi, ko bi Vas

o pravem času ne bilo dol, ali pa, ko bi morali vi zaradi moje sitnosti srebat postano kavo, ki ne stori dobro na prazen želodec. Zato pa: Za sedaj — zdravi! Se že vidiva, kakor dogovorjeno.“

„Dobro, kar v šolo pridite!“

„Pridem!“

Ločila sva se.

II.

Ko sem nameril korak k županovim, sem začutil v svojem srcu neke posebne čute, nek ponos, da mi je bilo usojeno govoriti danes z možem, kateremu smo mi drugi pravi pritlikovci. V čast sem si štel, da je ogovoril danes velikán Jozve Lajnar mene — pritlikovca. Zdelo se mi je, da je Jozve Lajnar podoben Martinu Krpanu, čigar podobo, olepšano po bujni domišljiji, sem nosil v srcu. Seveda, nekaj razlike sem že opazil. Martinov klobuk na pr. je bil širokih krajev, Jozvetov pa ozkih, z jermenom obšitih; in Martin ni nosil rdečega dežnika kakor Jozve, ampak angleško sol; tudi ga ni spremljala po njegovih potih palica, kakor Jozveta, ki jo je vedno nosil s seboj, nego suha kobilica, ki jo je prenašal preko jarkov in zameotov, če se mu je ustavila na potu. To torej razlika; podobna pa sta si v tem, da sta pač oba korenjaka od pete do glave, oba velikana, prava velikana. In dobro je storilo mojemu srcu, da sem danes videl Jozveta, velikana

z Breznice. In blagroval sem mater Slovenijo ter ji klical, naj se raduje in od veselja poska-kuje, saj je vstal drugi Martin Krpan, prikazal se je nov velikan, nova zvezda na domačem nebu . . . In v teh mislih in v teh občutkih prestopim prag županove hiše.

Istinito sem menil, da me bo vse gledalo, vse občudovalo, da sem imel priliko govoriti z velikanom Jozvetom, ki je naše gore list. A na moje veliko začudenje me zafrkne mati županja takoj ob vstopu, rekši: „Eh, da se Vam le ljubi poslušati tega bebca! Bog ve, kake neumnosti vam je natvezil!“

„Lajnarjevega Jozveta menite?“

„I seveda! Saj ta je bebast in Vi ga po-slušate!“

Ostrmel sem. Sam sebi nisem mogel ver-jeti, kar sem slišal na svoja ušesa. Ko bi se kdo drugi drznil tako uničujoče izreči besedo o možu, ki sem ga pravkar koval v zvezde, bi ga zavrnil, da je nesramen lažnjivec, tat imena in časti svojega bližnjega; a županja ni nikdar lagala, o istinitosti njenih besed nisem mogel, nisem smel dvomiti, zato je tudi nisem mogel zavriniti, in pri srcu mi je bilo hudo . . . Pride mi na misel, da utegne županja le po-motoma tako govoriti; vprašam jo tedaj naglo: „Mamica, pa koga mislite? Morda je več Lajnarjev, jaz sem govoril z Jozvetom, kakor je sam rekel, da je, z velikanom.“

„I, saj je pravi! Saj sem ga videla. Pred cerkvijo Vas je prehitel, in potem šta po kratkem pogovoru stopila za sosedovo hišo. Ljudje so se spotikali nad tem, zmajevali z glavo in govorili: „Naš učitelj je, pa gre z norcem govoriti! In govori z njim, kakor z nami.“

„Norec je!“

Obmolknil sem. Lepa slika velikanova je bila obsenčena. A rajše bi dal, ne vem koliko, da bi ne bila onečastila županja s svojo odkrito, a trpko besedo velikana v moji duši. Morda ga celo po krivem sodijo. Naenkrat se mi je zazdelo, da so gledale njegove oči, ko so se usta smejala, nekam otožno. Morda ga peče krutost pritlikavcev, ki ga pitajo z norcem, a on jih v svoji dobrodušnosti noče žaliti in se maščevati nad njimi. A naj bo že kakorkoli. Kmalu prideva skupaj in jaz ga izprašam do zadnje pičice. Morda velikan vkljub svoji moči tudi vsled tega trpi . . . Obmolknil sem torej in sedel za mizo.

Kava mi ni dišala. Zdelo se mi je, da je postana. Ne pokusim je.

„Kaj pa, da ne jeste? Saj morate biti vendar že potrebni! Čakajte zavrem Vam mleka.“

Četudi sem se branil, vendar je bilo kmalu postavljeno mleko pred me na mizo. In kô je pokusim, je bilo v resnici prismojeno. Spomnil sem se, da je velikan tako prorokoval, in še bolj

sem bil vnet zanj. Položim tedaj žlico na mizo in hočem oditi; a dobra županja, to videti, gre in pokliče moža: „Lej, nič ne je danes gospod učitelj, posili mu ti, pravim.“

Nje mož in moj prijatelj, priljubljeni župan lešanski, ki me je v cerkvi dregnil pod rebra ter opozoril na velikana Jozveta, se je istinito trudil z menoj tiste nedelje jutro. Njemu na ljubo sem naposled izpil skodelico mleka, dasi nisem čutil nobene potrebe. Nato ga vprašam: „Povej, ali je res ali ne, da je velikan Jozve Lajnar — recimo — malo prismojen?“

„Kaj nisi spoznal tega iz njegovega govorjenja?“

„Ne, saj je tako pametno govoril.“

„Ima pač danes svetle trenutke. Pa je prismojen. Boš kmalu spoznal in se prepričal sam, da je res tako. Le poslušaj, povedal ti bom vse, kar vem o njem.“

In začel mi je praviti, in izvedel sem, kaj in kako je z Jozvetom, velikanom. In srce me je zbolelo: Oh, spoznal sem, da je Jozve Lajnar, moj velikan, zares norec, pravi norec ...

Pravil pa mi je župan to-le:

III.

Jozve Lajnar je bil, kakor smo že slišali, rojen v brezniški fari na Gorenjskem. Kdaj, tega ravno ne vem; to pa vem, da ga je bil oče, ki je bil prismuknjen in docela babjeveren,

koj ko so prinesli sinka od krsta, položil na hišni prag ter gledal, kam se bo detetu obrnila glavica. Stara vera namreč uči: Ako se detetu, položenemu po krstu na hišni prag, obrne glavica na vun, tak pojde po svetu; ako se obrne na not, tak ostane doma; ako se pa dete ne zgane, tak umre ob letu. In rečeno je še to-le: Če se pa ne zgodi tako, kakor ta vera uči, se pa kako drugače.

Stari je torej gledal, kam se bo detetu na hišnem pragu obrnila glavica. In videl je, da na vun. „Kar dobro je!“ je zavpil tedaj veselo. „Po svetu pojde, tako je usojeno! I, saj drugega ne bo kazalo. Kar dobro je!“

Mati, spoznavši krutost sinkove usode, je zajokala in zatarnala: „Oh, po svetu bo moral, tako je usojeno! Oh, zakaj si ga položil na prag, da smo morali pred časom izvedeti, kako mu je usojeno!“

Stari ni poslušal žene, nego zgrabil je naglo dete na pragu ter ga položil v zibelko. A očeto ve trde roke so le preokorno delale; zakaj dete, trdo in nerodno položeno v zibelko, je glasno zavpilo in zajokalo tako žalostno, da so morale priti ženske ter ga miriti in tolažiti. A mali Jozve se ni dal utolažiti. Jokal in vpil je venomer: „Uvê, uvê, uvê! Uvê, uvê, uvê!“

„Ga slišiš, Lajnarca, kako ti joka in poje Jozve, da ne, ne, ne; po svetu ne, ne, ne!“ so opozorile tedaj ženske mater, ki je še ve-

dno jokala in tarnala, da je sinku tako usojeno.

In Lajnarca je napela uho in zazdelo se ji je, da Jozve res joka, da Jozve res vpije: „Uvê, uvê, uvê! Po svetu ne, ne, ne! Jaz ne, ne, ne! Uvê, po svetu ne, jaz ne!“

„Nič se ne boj, Lajnarca, ta ne pojde po svetu! Saj slišiš, kako vpije, da ne, ne, ne!“ je rekla od žensk ena. Druga pa je pristavila: „Lejte, tako mlad črviček to, pa ti tako ugovarja in vpije, da ne, kar mu ni všeč; kaj bo še, kadar doraste!“

„Jaz pravim,“ povzame besedo zopet prva, „Jozve že ne pojde po svetu! Náka, ne pojde, tako rečem! Ampak zrastel bo, tako rečem, da bo velik kot gora in širok kot polje. In tako rečem, močan bo, kakor se sliši o starih ljudeh, ki so zvezde klatili z neba. In vse se ga bo balo, tako rečem, in ne pojde ne po svetu, Lajnarca, nikamor ne pojde.“

„Hm, še slaven mož bo enkrat ta Jozve, pa še prav zares, ti rečem,“ meni sedaj druga. „Slaven, da se bo v bukvah bralo o njem kot o Lambergarju znad Begunj, ali o Štempiharju in Martinu Krpanu; zakaj, kje na svetu dobiš dete, komaj porojeno, zastavno kot je ta-le Jozve; ko bi ne vedela, da smo ga še-le krstili, bi ga poklicala in mu rekla: Vstani, da boš gnal na pašo, krave so lačne.“

Čeprav ni mogla mati vsega verjeti, kar so ženske govorile, se je vendarle utolažila ob tem razgovoru. — „Da le po svetu ne pojde, pa je dobro!“ je rekla hvaležno in naredila konec ženskim prerokbam. In da ne pojde po svetu, o tem je bila sedaj uverjena; zakaj Jozve je s svojim jokom še vedno ugovarjal, da je, še komaj rojen, že odločen za po svetu; vpil je še vedno: „Uvê, uvê, uvê! Uvê, uvê, uvê!“ In materi se je zdelo, kaj zdelo! — čisto natanko so slišala njena ušesa, da ugovarja sinek: „Po svetu ne, ne, ne! Jaz ne, ne, ne! Uvê, uvê, uvê!“

IV.

Ko je Jozve shodil, ga je oče, ki je bil slabe pameti, privezal na motvoz, vzel palico in pognal, rekoč: „Hej, na pašo!“ In Jozve je brez obotavljanja poskočil, in uprasnila sta jo pod goro. Časih je stopal mirno, po največkrat pa je skakal in tekal, na vrvi navezan, tako razborito semintja, da je stari moral miriti: „Bohohó! Jozve, bohohó!“ In ko to ni pomagalo in je očeta minila potrpežljivost, je dvignil jezno roko, in vrv je švrknila in opletla dečka po bosih nogah.

Izprva ljudem, to videti, ni bilo prav. Glasno so ugovarjali, da to vendar ne gre, da bi stari z otrokom, če je tudi le njegov — od norčavega bebca — počenjal tako kakor drugi

z živino: navezaval ga na vrv ter gonil pod goro. A prismojeni starec se je znal vsekdar izrezati: „Gej, hej! Kaj bom vola gnal pod goro, ki ga nimam! In če ne verjamete mojim besedam, da se dobro napase moj Jozve pod goro, pa pojdite pogledat in prepričali se boste na svoje oči, da je res, kar govorim jaz, ki sem oče njegov.“

„I, kaj hočemo: norec je norec!“ so menili ljudje ter pustili oba pri miru. In oče je bil vesel, da so ju pustili pri miru. Sedaj je gonil nemoteno sinka na pašo in ni se mu bilo treba ustavljati in prerekavati z ljudmi, ki ga niso hoteli umeti. Le kadar je bil sinek posebno norčav ter je poskočil iz vojnice in se zaletel v grm za potjo, se je stari zopet ustavil, da je izvlekel nagajivca iz trnja, nato ga pa zopet pognal dalje. In sinek, na vrvi navezan, je zopet poskočil in skakal in norel dalje, oče pa je iznova miril in vpil: „Bohohó! Bohohó!“ in opletal z vrvjo. In ko sta prinorela pod zeleno goro, ga je izpustil stari z vrvi in velel: „Sedaj se pa le pasi, sedaj se pa le napasi!“

„Saj travica ni za nič, oče!“

„Pa grm grizi!“

Jozve se je zapoletel tedaj pod grm. Njegove bistre oči so zagledale lepe rdeče jagode. Teh se je nazobal, teh se je naužil do sita. Oče pa je ta čas presedel ob robu na skali ter nepremično gledal tja dol proti koči. Skoro

premaknil se ni. Le z roko je zamahnil časih, da je odgnal nadležno muho. In ko se je Jozve prav dosita nazobal jagod in prav po svoji volji naletal po strminah in goličavah, je naposled zavpil: „Ho-hó, oče! Kje ste?“

Jozve je vedel, kje ždi oče, on ga je videl, a je vseeno tako zavpil. In oče je vselej, kadar je slišal sinkov glas, poprijel za vrv in odgovoril: „Jo-jô! Tukaj sem!“ In ko je sinek pridrvajsal do njega, ga je stari navezal in odnorela sta domov. Tako se je godilo dan na dan. A ko so minuli vsi sadeži pod goro, je rekel sinek: „Oče, paša je minula, sedaj ostaneva doma.“ In stari je prikimal in spravil vrv do drugega leta pod streho.

* * *

Nekoč je obiral in trl Jozve lešnike pod goro, stari pa ždel, kakor po navadi, na skali ob robu ter zrl nepremično v dolino. Prigodi se tedaj, da se grozno pokadi iz Lajnarjeve koče v dolini; za nekaj trenutkov bukne ogenj iz slamnate strehe in v hipu je bilo vse poslopje v ognju.

Ko stari zapazi, da gori koča doma, skremži obraz in gleda temno na kraj nesreče. Toda, da bi vstal in hitel pomagat, to mu niti na kraj pameti ne pride. Kakor ponavadi, ždi lepo mirno na skali dalje, še ne zgane se ne. Naenkrat pa mu zginejo temne misli in obraz se mu zjasni.

Zdajci vstane. Z rokami začne ploskati in se krohotati na vse grlo. „O, to je prav, to je prav! Vsi bodo pogoreli, vsi!“ vpije in kima zadovoljno z glavo. Nato se obrne navkreber in zavpije za sinkom: „Ho-hó! Kje si?“ In sinko, ki ni bil daleč, je priletel k očetu, se mu prekucnil pod noge in zavpil: „Jo-jô! Tukaj sem!“ Oče pa je rekel tedaj, kazaje s prstom na kraj nesreče: „Jozve, ali ne vidiš?“

„Vidim! Koča gori, naša koča!“ odgovori Jozve hladno. In oče je zavpil: „Alo, domov!“

Ko sta jo cvrla v dolino, sta se oba tolkla ob koleno in vpila krohotaje: „O, to je prav, to je prav! Vsi bodo pogoreli, vsi!“

Ljudje, to slišati, so zmajevali z glavo, stiskali pesti in povpraševali: „He-hej, Lajnar! Pa kdo bo pogorel, kdo? Zakaj je to prav, zakaj?“ In oba sta se krohotala dalje in stari in mladi je odgovarjal: „O, to je prav, to je prav! Vsi bodo pogoreli, vsi, kar jih leze in kar jih gre! Le zgore naj, le zgore, ti grduhi, ti ščurki vnemarni, ki jih je toliko v naši koči!“

„Ščurki! A-a-a! Oh, norci!“ so vzklikavali vprašajoči ljudje, obžalujoč uboga norca ter zmajevali z glavo. Norca sta pa drvila dalje in vpila: „To jim je prav, to jim je prav!“

V.

Tisto jesen, ko je dopolnil Jozve štiriin-dvajseto leto, so mu svetovali poredni navihanci

iz vasi, naj vstopi v šolo. „Lej ga“, so dejali, „zakaj bi se ne zapisal. Sedaj imaš vso pamet skupaj, se boš prav zlahka učil. In kadar boš enkrat prav gladko bral, kakor birič, ki kliče ob nedeljah pred cerkvijo, in ti bo tekla roka po papirju, kakor zakotnemu pisarju iz Radovljice, ki kuje kmetom pravde, sebi pa svetle križavce, kaj se ve, če te potem nekega lepega dne ne posade na županov stolec. In ti, Jozve, bi nam modro županoval, ker bi ne imel drugih skrbi na glavi kakor županovanje. To se ve, da ne zastonj! Jozve, županu nese, da sam ne ye, koliko! Saj veš: kličejo ga sem, kličejo ga tja in pota so draga dandanes; naredi pismo temu, potni list drugemu, zapiše eno, dve čirečare, in — denarci zažvenkečejo na mizi, lepi denarci, zasluženi za mizo, na lepem. Se boš mar branil, Jozve, belega kruha? Vstopi v šolo, ti rečemo, in kadar se izučiš, ti je vse odprto.“

Tako so mu pravili, tako so mu svetovali vaški navihanci. Jozve sicer ni rekel na to ne bev, ne mev, a njih besede so mu šle v srce. Razmišljal je to reč podnevi in ponoči ter se naposled odločil, da pojde res v šolo: „Naj velja, kar drago, naj bo Brezničanom všeč ali ne, jaz se zapišem, pa je amen“.

Za mesec dni je stopil h gospodu učitelju ter mu razodel svoj sklep: „Sila bi me veselilo, ko bi se naučil brati in pisati, da bi tako-le

malo ložje živel na svetu“, je dejal ter prosil za sprejem v prvi razred.

Učitelj je bil resen mož in je vedel, kako je z Jozvetom. Rad bi ga bil odslovil na lep način, zato mu reče: „Vse lepo, Jozve! Ali pomisli, ti si odrasel, že cel mož. Saj bi se moral vendar sramovati, da bi sedel z malimi šolarčki v isti klopi in kramljal z njimi po otročje. To vendar ne gre! Otroci in vsi pametni ljudje bi se ti smejali.“

Na to Jozve istinito ni pomislil. V prvem hipu je bil zares v zadregi, kaj bi storil, ali bi se zapisal v šolo ali ne; zakaj pridružiti se malim paglavčkom ter z njimi vred prebirati iz abecednika in škrtati s trdim pisalom po tablici, to mu res ni dišalo. Toda kaj se hoče! Enkrat mora pričeti, če hoče kaj več postati. In to znanje bi mu koristilo, on je bil o tem docela prepričan; to znanje bi mu utegnilo zares pripomoči, da ga izvolijo nekega lepega dne za — župana, kakor so uganili na vasi fantje, česar bi se Jozve seve ne branil. In zaradi te časti se že velja nekoliko potruditi in tudi — zatajiti med vaškimi malčki. In naposled: Prava reč bi tudi bilo, ko bi on z malimi otroki vred pohajal v šolo! Sprva ga bodo že čudno gledali, to je res, in se mu morda celo muzali natihoma, kar bi mu seveda ne bilo všeč; ali nazadnje se človek vsemu privadi, in on bi pač mogel prezreti mirno vse otroške nagajivosti ter bi

se niti ne zmenil za zbadljivosti od te ali one strani.

Take misli so rojile Jozvetu po glavi ter ga bodrile in mu dajale pogum. Odločno je tedaj odgovoril gospodu učitelju, ki je menil, da se je Jozve že premislil: „Gospod, nič ne bo hudega, kar zapišite me! Vse ovire in težave, ki se mi stavijo na tako važno pot, hočem premagati in se pridno učiti, da boste brez dvoma zadovoljni z menoj. Kar zapišite me!“

Učitelj je zmajeval z glavo ter motril Jozveta s paznim očesom. In zasmilil se mu je veliki otrok, učenec-velikan. A ker ni takoj odgovoril, je to dalo povod, da so šinile Jozvetu težke misli v glavo. „Aha, ta mi ne privošči belega kruha“, si misli sam pri sebi, a tega ne razodene gospodu učitelju, nego reče: „Gospod, nič se ne bojte, nobenih težav vam ne bom napravljaj!“

„Za to ne gre, Jozve,“ odgovori učitelj mirno. Nato odpre veliko knjigo, prime za pero ter veli važno: „Dobro, če pa le želiš v šolo, te pa vpišem.“

„O kajpak, kajpak, kar vpišite me!“

„Kdo pa si ti?“ vpraša učitelj z resnim, uradnim obrazom, dasi je dobro poznal Jozveta.

„I kdo! — Kaj me ne poznate? Jaz sem Jozve Lajnar, kdo drugi.“

„Kako je očetu ime?“

„Oče.“

„In materi?“

„Mati.“

„Kako se pravi pri hiši?“

„Pri nas.“

Jozvetu se je dobro zdelo, da je takoj prvo poskušnjo tako dobro prebil. „Dobro sem se odrezal,“ si je misli, „da bi se mogel le na vsako drugo vprašanje tako dobro odrezati.“ Učitelj pa je zopet s paznim očesom motril velikega otroka, ki je stal pred njim. Srce mu je bilo žalostno in on reče: „Jozve, ti si prestar, ti nisi več za šolo, jaz te ne morem vpisati!“

Ta odgovor je Jozveta docela potrl. Učitelj je videl v njegovo dušo, v njegovo žalostno dušo. Zasmilil se mu je tedaj še bolj ta otrok in on reče usmiljeno, ko Jozve le prosi, da bi bil vseeno sprejet, tako reče: „Pa boš hodil redno v šolo ter se pridno učil, Jozve?“

„Da, da! To je gotovo!“

„Tedaj pridi jutri popoldne ob eni v šolo!“

„Kakor ukažete! Pa le trdo me imejte, vas prosim, da se bom kaj prida naučil. Žal vam ne bo, to rečem, da ne.“

Kdo je bil sedaj bolj vesel kot Jozve! Drugi dan je že s torbo preko ramen in z rdečo marlo pod pazduho ves srečen hitel v šolo.

Ko je poznal že črki i in u, je stopal mogočno po vasi. Otroci so se nabrali okolo njega in vpili: „Jozve: i, u!“ in Jozve je tedaj razpel svoj veliki rdeči dežnik, odprl na široko svoj

abecednik in s prstom kazaje vpil: „i, u!“ In otroci so prijemali učenca-velikana za suknjič in ga cukali sem, in ga cukali tja, ter vpili z njim vred: „i, u!“ In sprevod se je pomikal dalje in vedno več drobiža se je pridružilo, a tudi vedno več zijal se je prikazalo na hišnih pragih. In fantje, ki so svetovali Jozvetu, naj se vpiše v šolo, so si meli roke in pomežikavali zmagonosno, češ, dobro se je obnesla ta šala. Ubogi Jozve si je pa to pomežikavanje v svoj prid razlagal. „Lejte, žito gre v klasje“, je rekel sam pri sebi, „fantje mi že činkajo, da me izvolijo za prihodnjega župana.“ To je bilo smeha in krohota!

V šoli mu je šlo vse po sreči. Otrokom se je prikupil, ker jim je nabiral lešnikov pod goro in z gospodom učiteljem sta si bila tudi dobra prijatelja, ker se je Jozve, kakor je sam pravil, lahko učil. Kar naenkrat pa je obesil šolo na klin. Nek učenec, ki enkrat ni dobil lešnikov, je zabrusil namreč Jozvetu v obraz: „Ti si neumen, veš!“

Kakor da bi udarila strela z jasnega, se prestraši Jozve teh besed, pa vendar vpraša naglo: „Pa kje si to slišal?“

„Doma.“

„Pa misliš, da sem res?“

„Seveda si; drugače bi pa tako velik ne hodil v šolo.“

Jozve je grozno zatulil ter zbežal sredi pouka iz šole. Tablico je razbil na drobne kosce, abecednik raztrgal in torbo sežgal. Od tistega dne ni nikdar več prestopil šolskega praga.

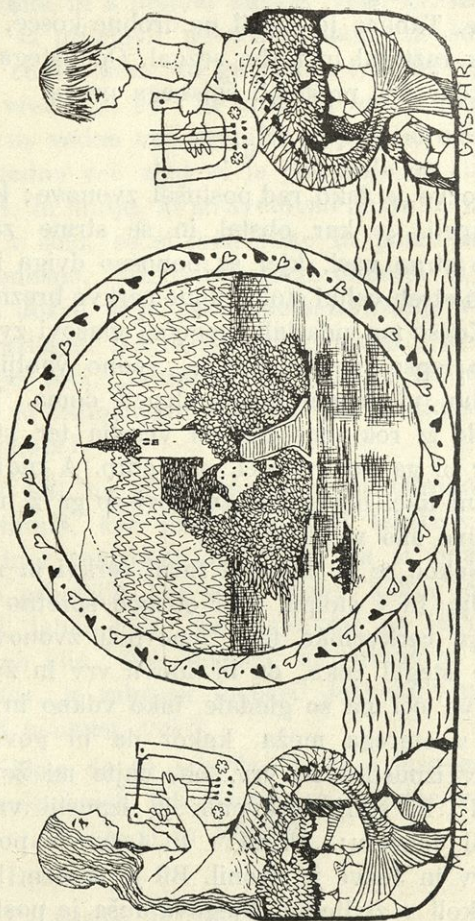
VI.

Jozve je tako rad poslušal zvonove; kadar so zapeli, je kar obstal in se strme zazijal v ono stran vasi, kjer se ponosno dviga iznad drugih streh veliki stolp župne cerkve brezniške.

Ko so mu udarjali mogočni glasovi zvonov vedno lepše, vedno milejše, vedno vabljivejše na uho, ni mogel dolgo strpeti doma. Vrgel je delo iz rok, poskočil od veselja ter stekel, kakor bi ga veter nesel, pod goro. A tudi pod goro ni imel obstanka; zvonovi so ga z nepremagljivo silo vlekli k sebi.

Nekoč se je približal farni cerkvi in zlezal v stolp. In v stolpu, kjer so pod spretno roko starega cerkvenika tako lepo peli zvonovi, je Jozve stegal roke, da bi ulovil vrv in zvonil, njegove oči pa so gledale tako vdano in proseče v starega moža, kakor da bi govorile: „Stric, izpustite že vrv, oh, dajte mi že zvonove!“ In stari cerkvenik je izpustil vrv in mignil Jozvetu: „Primi!“ In Jozve je poprijel za vrv in Jozve je zvonil. Bil je srečen, kakor še nikoli v življenju. Njegova duša je poskakovala in vriskala od veselja.

Od tedaj pa je hodil Jozve redno zvonit.

Oj, kako čarobno pojo zvonovi!

Stari cerkvenik, že onemogel, je le s težavo še lezel po strmih lestvah v stolp. Tudi zvrtilo se mu je že rado. Kaj čuda torej, da je z veseljem sprejel Jozveta, posebno še, ker mu je ta brezplačno in radostno opravljal ta posel. Jozve je pa veselega srca hvalil Boga in dobrodušnega cerkvenika, ki mu je prepustil zvonove. In tako je postal Jozve vkratkem sam gospodar stolpa in zvonov.

Oh, kako rad je zvonil Jozve! Zvonovi so bili njegovo največje veselje, njegovo vse. Prirastli so mu k srcu kakor nobena druga reč ne na svetu. Ob njih je pozabil na vse, tako rad jih je poslušal.

To se je vzravnava! sedaj Jozve ponosno, to je hodil pokonci po vasi, češ, poglejte ga, ta je tisti, ki so mu pokorni zvonovi; hoj, pod njegovo roko pojo ob slovesnih praznikih tako ubrano in veličastno in tako strašno in proseče ob ognju in hudi uri; ho-hoj, edino njemu, Lajnarjevemu Jozvetu, brne in ječe ob pogrebu tako žalostno in tožeče, kakor da bi jokali.

Ljudje se pa niso dosti zmenili za Jozveta. „Da nam le zastonj dela, pa je dobro,“ so govorili.

Nekateri so se pa celo jezili in godrnjali venomer: „Saj bo treba zvonove presukati, da se mu ne razveznejo, tako dela Jozve. Pobil bo zvonove, tako razbija ta negodnik. Iz tečajev

bodo popadali, ko nimajo miru pred njim, norcem!“

Posebno cerkvene pevke so mu bile gorke, ker je celo mašo zvonil, da še peti niso mogle. „V roke ga moramo vzeti,“ so si rekle; samo tega niso mogle določiti, katera bi se ga bila lotila, zakaj vsaka se je bala norca-velikana. Enkrat pa se jim ponudi prilika. Jozve se je ravno pogovarjal z duhovnim gospodom. „Sedaj je ura“, so rekle, in pogum jim je zrastel. In pozdravile so spodobno gospoda župnika z Breznice, se vstopile nato pred Jozveta ter zaregljale vse vprek: „Ti, Jozve Lajnarjev! Me ne moremo peti, me ne bomo pele, če boš ti celo mašo zvonil. Samo pozvanjaj, da se bo vedelo, kdaj so glavni deli, drugega pa nič, tako ti rečemo, tako zahtevamo me, drugače ne gremo več na kor. Si nas razumel?“

Jozve se ni zmenil za te besede. Še vredno se mu ni zdelo, da bi bil odgovoril. Za tri je delal v zvoniku, zato se ni bal nobenega, zato si ni mislil, da bi mu mogel kdo kaj reči.

Pevke je užalilo, da ni maral Jozve niti odgovoriti, da bi se opravičil. In zavpile so in zaregljale iznova: „Pa kaj misliš, Jozve, da zvoniš celo mašo, da nas motiš celo mašo? Odgovori, ti rečemo in obljubi, da ne boš celo mašo brenkal!“

Jozve je pogledal gospoda župnika, češ, vi ste moj gospodar, drugi nobeden, vi edini mi

smete in morete kaj reči, ne pa te mile Jere, ki drugega ne znajo, nego samo jaskati, kakor jata kur na gnojišču. In tudi tedaj ni odgovoril Jozve dekletom in se jim opravičil.

To pa je bilo prehudo za dobra, nežno čuteča dekleta. Užaljena so se obrnila h gospodu župniku ter izpovedale odločno: „Gospod, dokler bo Jozve zvonil, ne gremo me več na kor. Vi sami veste, kako težko je peti v naši cerkvi, ako zvonovi vedno brenče.“

Jozve se je tedaj zaničljivo posmehnil pevkam ter jim zabrusil v obraz: „Kaj pa se usajate ve? Jaz vas ne poznam, jaz takih ne poslušam!“

Jeza je vrela v vročekrvnih pevkah, da so se jim še bolj porudela rdeča lica, in prišlo bi do praske, da ni še o pravem času modri gospod odredil potrebnega. Pevke je pomiril in odslovil z zagotovilom, da bo že on, župnik, uredil, kar bo spoznal za pravo, da zvonjenje ne bo več motilo petja.

Dekleta so odšla, ne da bi pogledala Jozveta. Sedaj pa je omenil gospod: „Jozve, ti zvoniš celo mašo, tega res ne smeš več!“

Jozvetu je zaprlo sapo. „Mar boste pevke poslušali, gospod?“ je izustil za nekaj časa ves iz sebe.

„Pevke so me le opozorile na to, jaz sam sem te hotel o tej reči poučiti. Lej, Jozve, tudi mene motiš, ker zvoniš celó med pridigo. To torej

opusti in pozvanjaj samo med glavnimi deli svete maše.“

„Gospod, ali me tudi Vi sovražite?“

„Nikakor ne, Jozve, midva ostaneva prijatelja, samo ubogati me moraš, vidiš, jaz imam velike skrbi na glavi.“

„Gospod, jaz ne bi rad, ko bi prišla midva navzkriž, zakaj jaz vas imam zelo rad. Zato pa: če vi tako želite, bom pa tako storil; zakaj vaša želja je moj ukaz.“

„Saj sem vedel, Jozve, da me rad ubogaš; zato pa med pridigo nikar ne zvoni, in med mašo samo pozvanjaj, da ne bo nepotrebnih besedi in sitnosti.“

„Bom storil, kakor rečete. Vi ste moj gospod, jaz sem Vaša ovčica, Vas bom poslušal v vsaki reči.“

Po tem dogodku je stopal Jozve nekam nemirno proti domu. Žalostno je zmajeval z glavo ter si šepetal: „Zavistni so mi, sovražijo me ljudje.“ In še bolj žalostno je stopal dalje.

Jozve je bil trdno prepričan, da bo storil tako, kakor so mu ukazali gospod; toda zvonjenje mu je prešlo že v kri in mozeg, in ko so zopet zapeli zvonovi v njegovi roki, ni mogel nehati. In pevke so se zopet po pravici jezile in pritoževale, in ker Jozve vzlic opetovanim opominom ni ubogal, so ga morali odstaviti od zvonov.

Otok bleški, kinč nebeški . . .

Jozve ni mogel verjeti, da res ne sme več v zvonik. Šele ko mu je gospod župnik potrdil, je spoznal, da je resnica to. Tedaj pa je zatulil divje in zbežal v gore. A ko se je zopet prikazal v vas, ga je karal stari vrtoglavi cerkvenik, ki se je moral sedaj zopet sam plaziti in lesti po navpičnih lestvah v stolp in prijemati za vrv, tako ga je karal: „Jozve, pa zakaj nisi slušal, pa zakaj nisi slušal?“ A Jozve ni odgovarjal. Zbežal je h koči. Ob voglu je obstal in gledal nemo in otožno tja v svet. Bil je žalosten, da nikoli tako. Menil je, da mu mora počiti srce.

Poznal je Jozve vse zvonove. „Grajski poje,“ je zavzdihnil v soboto popoldne ter zamahnil z roko, kakor da hoče odgnati te glasove, ki so mu brneli na uho tam od večnolepega, divnega Bleda, raja slovenske zemlje, brneli tako vablljivo, tako čarobno-milo. A glasovi so le brneli. Sedaj se oglasi zvon iz Radovljice, veliki, potem belski, begunjski in naposled domači, brezniški. Kako otožno so peli zvonovi, kako srce pretresujoče. Jozve ni smel poslušati teh glasov. Zbežal je pred njimi, zbežal pod goro, a od tam so se slišali še otožnejše, še bolj srce pretresujoče, prav kakor da bi jokali . . . In Jozve je jokal z njimi . . .

VII.

Dobri gospod župnik vidi njegovo veliko žalost. Zasmili se mu v dno duše. Pokliče ga tedaj

pred se in mu veli: „Jozve, kaj se ti zdi: niso li orgle lepše kakor zvonovi; ne pojo li lepše kakor zvonovi?“

„Gospod, brez zamere, nikoli!“

„I, lepo pa vendar pojo orgle. Se ti ne zdi, kaj?“

„Tisto že, tisto! Lepo pojo orgle, ne rečem, da ne; a tako lepo kot brezniški zvonovi še angelci v nebesih ne, tako vam povem. Ah, kako mi je hudo po njih! Kako so me veselili!“

„Poslušaj me, kar na kratko se bova pomenila. Potrebujem pritiskača za meh. Če te je volja, Jozve, pa prevzemi to službo.“

„Kar udariva, gospod, kar udariva! Gonil bom meh, da bodo pele orgle, kakor še nikoli ne.“

In od tega časa je gonil Jozve meh na koru. Sicer ni mogel pozabiti zvonov, in vseč mu je bilo, da je stari cerkvenik tako malo zvonil, meneč, da ga bodo ljudje pogrešali in zopet postavili k zvonovom, a meh je pa le tudi rad gonil. In v kratkem se je tako uživel v to novo častno službo, da je sam sebi priznal: „Hm, saj je res to, da orgle tudi lepo pojo.“

Kadar so pele orgle tiho in mirno, je tudi Jozve pritiskal tiho in mirno; Bog varuj, da bi ga bil tedaj kdo motil v njegovih lepih mislih. A kadar so zadonele mogočno in veličastno, v polnih akordih, se je tudi on zravnal mogočno poleg mehov ter ponosno zrl po cerkvi. Zdelo

se mu je, da prihaja v teh veličastnih, polnih zvokih velika noč s svojim slovesnim spevom: aleluja, aleluja! Večkrat je po službi božji pocukal gospoda učitelja, ki je vodil petje, ter mu zašepetal ves vesel: „Dobro sva naredila, kaj?“

„Seveda, Jozve!“

„Pa vam je že kdo tako dobro gonil meh?“

„Nihče še ne, Jozve, to znaš samo ti.“

Jozvetu se je zasvetil obraz. Zopet je stopal ponosno po vasi, češ, le glejte ga, takega mehača ne bo več pod brezniškim zvonom!

A zopet je storil Jozve nekaj, da so ga morali odsloviti od orgel.

Nekoč se je zdelo Jozvetu, da pojo gospod pred oltarjem lepo, da še nikoli tako; kar vrela jim je iz srca vzvišena cerkvena pesem. In pevci na koru, Jozve se jih ni mogel naposlusati; ena pesem lepša od druge in vsaka je segala Jozvetu globoko v dušo, da je kar trepetalo od sreče njegovo srce. Jozve si misli: „Če bo tako lepo v nebesih, pa kar rad pustim orgle in zvonove, pa se preselim tja gor.“ Pa se prigodi, da prav tedaj zapoje duhovni gospod pred oltarjem: „Dominus vobiscum!“ Stare orgle brezniške so zaškripale, ko je položil na nje izurjene svoje prste gospod učitelj, a glasu ni bilo iz njih. Pevci so se spogledali in sredi odgovora umolknili, ker so mislili, da morda prav ne odgovarjajo, da vpije zato nad njimi strogi

pevovodja, ki je budil le Jozveta iz spanja, iz lepih misli, v katere se je bil utopil in pozabil pritisniti meh. In tako se je prigodilo, da se je začulo po cerkvi namesto odgovora: ‚et cum spiritu tuo‘ — Jozvetov glas, ki je zbegano in čisto na glas povpraševal: „Pritisniti? Kaj, kaj, kaj?“

In to se je zgodilo v cerkvi pri slovesni službi božji. Ljudem je ušel smeh. In morali so zopet Jozveta odvreči od orgel, od meha.

VIII.

Sedaj ni imel ničesar več, vzeli so mu vse, vse. Oh, zakaj so mu dali, če so taki, da so mu zopet vzeli! Zvonil je lepo, da nobeden ne tako pod brezniškim zvonom, in njegova duša je vriskala od veselja; a sedaj so za Jozveta sami veliki tedni, zanjga so šli zvonovi za vedno v Rim! In orgle! Kako je pazil, da bi ne bilo nikoli preveč, ne premalo sape, da bi orgle vedno lepo pele, toda za plačilo so ga pahnili stran, stran.

V morju svojih bridkosti in srčne žalosti se je zatekel k Bogu pred veliki oltar. In ko je gledal tam gori Boga v prelepi monštranci brezniški, je pozabil za hip na svojo veliko žalost, na pekoče svoje gorje. Oh, tam pred monštranco, tam je lahko molil, tam mu je šla molitev prav iz srca, ko so njegove oči gledale Boga v beli hostiji. In v molitvi je našel to-

lažbo, uteho. In kadar se ga je polastila tista neizrečena praznota in zapuščenost srca, kadar so ga zgrabili zopet križi in težave z vso svojo silo in težo in ga tiščali k tlom kakor obsojenca na smrt: tam pred sprelepo monštranco brezniško je zadobil zopet mir, je našel zopet tolažbo; in butaro, ki so mu jo naprtili na ramena, ko so ga pahnili od zvonov, orgel, je lažje nosil. Tam je potožil vse svoje gorje, tam je izlival iz svoje duše srčne molitve. In zdelo se mu je, da ga Bog sliši, da ga Bog umeje, edino Bog, v sprelepi monštranci brezniški.

Kako ga je veselila ta monštranca. Koder je že hodil in kjer je že bil, nikjer še ni videl monštrance, ki bi bila tako prijazna v njegovih očeh, tako mila njegovemu srcu, kakor ravno sprelepa monštranca brezniška.

Sedaj je hodil v cerkev pred oltar. Tam so ga umeli. In tam je izlival iz svoje duše goreče, srčne molitve. Večkrat je molil: „Kriste, usmili se nas! Lej, vsem odpustim, samo daj, ljubi Bog, da bom kmalu umrl in da pridem k Tebi v nebesa; gori mi pa daj, Te prosim, da bom zvonil na nebeške zvonove. Po orglah in zvonovih brezniških mi je zelo hudo, pa še prav zares!“

In ko je enkrat gledal Boga v beli hostiji v sprelepi monštranci brezniški, je bil tako zamaknjen, da se je spozabil in so mu ušle kar na glas sredi maše iz njegovega prepolnega

srca te-le besede: „Oh, kako je lepa monštranca brezniška!“

Ljudje so se spogledali, Jozve se je pa stisnil, sklonil glavo in še bolj pobožno molil. Sveta molitev mu je kar vrela iz žalostnega njegovega srca. In zamislil se je zopet v Boga v lepi beli hostiji in zagledal se je zopet v monštranco, sprelepo monštranco brezniško, in zopet mu je ušlo, zopet so izgovorila njegova usta na glas: „O Bog, daj mi v nebesih zvo-nove in orgle!“ In ljudje so se zopet spogledali in zašepetali, zašepetali med daritvijo sv. maše.

Po sv. maši ga je poklical duhovni gospod ter mu velel: „Jozve, ti boš moral hoditi v zakristijo k sv. maši.“

„Oh gospod, vse so mi vzeli, bodite vsaj vi usmiljeni in pustite me v cerkvi, pred ljubim Bogom, pred sprelepo monštranco brezniško!“ je zaprosil Jozve in njegova duša je zatrepetala, njegov obraz je zajokal. „Saj ne bom nikoli več! Pustite me v cerkvi pri mojem Bogu!“

„Pa res ne boš nikoli več molil na glas sredi maše?“

„Gospod, nikoli, nikoli več!“

Jozve je bil prepričan, da nikoli več. Zato je zatrdil iznova: „Gospod, prej bom dal dušo iz telesa, kakor pa govoril še kdaj v cerkvi“.

„Pa pojdi še v cerkev, k svojemu Bogu; pa moli še pred oltarjem.“

In Jozve je hodil dalje v cerkev in molil pred oltarjem, a nekoč se je zopet spozabil.

Ko je bilo povzdigovanje, je globoko zavzdihnil Jozve, povzdignil svojega duha in srce k živemu Bogu v beli hostiji — ah — in zopet je na glas molil: „O moj Bog, kako si ti dober, daj mi v nebesih zvonove!“

Tako so izrekla njegova usta na glas, da je čula vsa cerkev. In ko so izrekla, je zaslišal Jozve samega sebe in domislil se je, kaj je zopet storil. In bridko se mu je storilo pri srcu da se je bilo tako zgodilo, in njegova duša, njegova uboga duša je zatrepetala, je zaplakala od svetega strahu in ves je bil zmešan. Domislil se je, kar je bil gospodu obljubil. „Prej bom dal dušo iz telesa“, je rekel, „kakor pa da bi se še kdaj tako zgodilo“, je rekel. In vendar se je zgodilo ...

Jozve se je stresel in ni vedel, kaj bi storil, in še bolj je bil zmešan. In v tej zmešnjavi je zavpil in v tej zmešnjavi je zaprosil, iz srca globin, iz vse duše: „Ojej, gospod, sedaj-le sem se pa zopet zmotil. Oh, odpustite! Nikoli več, res da ne, no!“

Tako je zaprosila, tako je zajokala njegova duša na glas v cerkvi sredi maše.

Vele roke starega cerkvenika so ga prijele: „Jozve, z menoj v zakristijo, od tam se tudi vidi monštranca, sprelepa monštranca brezniška“.

Jozve je pograbil svoje reči: klobuk, palico in rdečo marelo, ki jo je vedno s seboj nosil, ter šel za starim cerkvenikom negotovih korakov kakor jagnje v mesnico. Po sv. maši mu je resno dejal duhovni gospod: „Jozve, moraš v zakristijo hoditi, ti ne smeš nikoli več pred oltar, kadar mašujem! Ti begaš ljudi v pobožnosti, pa tudi mene jako motiš pri najsvetejšem opravilu“.

Jozve je stal in poslušal, kakor pribit. Z obraza se mu je bralo, da bo storil vse, kar mu poreko. Izgovarjal se ni, saj je vedel, da ne more nič pomagati.

„Si me razumel?“ je vprašal gospod.

„O, sem, sem!“ je odgovoril Jozve obupno, pogledal v stran in solze so mu stopile v oči. Vzeli so mu še monštranco, oj sprelepo monštranco brezniško, zadnjo in edino tolažbo, vse, vse ...

IX.

Vse to mi je pravil lešanski župan, moj prijatelj, tisto nedeljo po prvi maši, ko sem vprvič videl Jozveta, velikana — norca. Njegovi ženi, materi županji, nisem mogel verjeti, da je Jozve res norec; a pripovedovanje prijateljevo me je overilo o tem. In v srce me je zbolelo, da je res tako.

Kmalu po tem pripovedovanju se je prikazala še častita mati županja v sobo. In preden

je odnesla prazno skodelico izpred mene z mize, sem ji rekel: „Pa kaj bi pravil, saj veste, Jozve je torej res norec!“

„Seveda je! Pa zato ga ni zametavati, človek je vendarle, človek z neumrjočo dušo“, je odgovorila županja.

Sedaj je že lepše govorila županja o njem in to je delo dobro mojemu srcu.

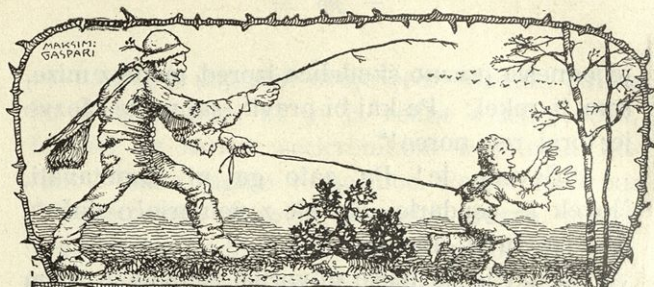
„Zadnjič mi je tožil Jozve“ je pravila županja dalje, „kako mu je hudo, da so ga odvrgli od zvonov. Pa sem mu svetovala: Jozve, pa kje drugje poskusi. — „Sem že“, je odgovoril, „a me povsod pode iz zvonika.“

„Seveda, ko pa ne pozna nobene mere“, je pristavil župan. „Zlepa ga ni spraviti od zvonov, ako jih ima enkrat on v rokah.“

„Pravil je Jozve z velikim veseljem“, je nadaljevala županja, „da je zvonil pri sv. Jurju nad Bistrico od četrte do pete ure popoldne za našo drugo mater. Vprašala sem ga, kdo je ta druga mati. In on mi je pojasnil: „Prva naša mati je Marija“, je dejal; „druga naša mati je cesarica, tretja je pa naša lastna mati.“ — „Torej si zvonil za umrlo cesarico?“ — „Da za umrlo cesarico Elizabeto, našo drugo mater sem zvonil. Pa jaz bi še rad, to je moje veselje.“

„Pravi čudak je res ta Jozve“, vzkliknem.

„Da, to je res,“ reče županja. „A kadar ima popolnoma svetle dneve, govori kot kak modrijan. Čula sem o njem marsikaj, kar kaže,

Ojej in jejhata: Kako lepo poje zvon pri Sv. Jurju nad Bistrico!

da mož ni vedno neumen; a človek si ne obdrži vsega v spominu.“

X.

To se ve, da sem nestrpno pričakoval velikana, ki je moral vsak čas priti v šolo, da mu napišem pismo na njegove rojake Brezničane, pismo, ki jih naj zbudi iz spanja, da mu povrnejo, kar je njegovega, da mu dajo nazaj zvonove, orgle in monštranco.

Kako lepo sem mislil izprva o velikanu, kako lepa podoba je vstala v moji duši o tem nenavadnem človeku! A z eno besedo, kruto izgovorjeno — norec! — je bila ta lepa, veličastna podoba razbita, raztrgana na drobne kosce; ostal je v moji duši samo še — norec. Ah, on je res norec! Lahko bi se ponašali z novim Martinom Krpanom, z novim Štempiharjem, z novim velikanom Krištofom: z norcem pa pade vsaka slava v vodo.

Naposled sem menil, da vendar ni tako hudo, če je prav velikan norec. Saj norci igrajo marsikdaj kaj imenitne vloge v življenju. Kakor se bere, jih rede še sedaj v daljnih deželah vladarji na dvorih zaradi kratkočasje. Pisatelji si ustvarjajo norce v marsikateri povesti. In ko bi poznali norca-velikana Jozveta Lajnarja, stavim, da bi ga bili uvedli že zdavno v njih kraljestvo.

Ugibal sem, kaj mi bo vse razodel Jozve, o čem bom še vse čul danes iz ust norca-

velikana, kar je dosedaj še skrito mojim očem ali celo očem vsega človeštva. Ni čuda tedaj, da sem ga pričakoval nestrpno. In naposled ga zagledajo moje oči. On prihaja, on, velikan, norec.

Prvo, kar sem sedaj že od daleč zapazil na velikanu, je bila njegova posebna obleka. Pomislite, iz sto in sto krp je bila skrbno sešita, in ko se je približal, sem videl, da je jako snažna. In naenkrat se domislim, da sem že videl take ljudi, na pustni torek sem jih videl. Da, da! Tudi pustni norci nosijo obleko, sešito iz sto in sto krp, samo da je ta živobarvna in kričeča, Jozvetova pa je bila enobarvna, ubrana. Že od daleč se mi je smejal. Ah, on je norec: norci se smejaajo brez vzroka, kar kaže njihovo topost, mračnost duha. In milo se mi je storilo iznova, da je temu tako.

Vse na svetu je minljivo; tudi moje lepe svetle misli o mogočnem in slavnem novem velikanu so minile. Pred dobro uro še sem gledal Jozveta velikana, sedaj norca. Po telesu je res da velikan Jozve, a po duhu pritlikavec, čisto pritlikav pritlikavec, še več, popačen pritlikavec, norec.

Prišel je tedaj Jozve k meni in brez nepotrebne govoričenja pričel govoriti v prilikah.

„Gospod“, je rekel, „kaj bi Vi rekli na to, prosim Vas, sodite: Gospodar najame delavca. Ta mu cepi tri dni drva. In namesto treh

sežnjev mu jih naseka sedem. Kaj bi Vi rekli na to, prosim, govorite!“

Govoril je Jozve mehko. In gledal je v mene, kakor otrok, ki dela križ, v mater, da izve, ga je li naredil prav ali ne. V resnici je stal pred menoj on, velikan, kakor otrok, ki se da oviti okolo prsta, ter gledal v me z motrečimi, odgovora pričakujočimi očmi. In odgovoril sem mu na njegovo priliko, na njegovo vprašanje, tako sem mu odgovoril: „Kaj bi rekel na to? Jaz sam ne vem, kaj bi rekel; a to vem, da bi pohvalil pridnega delavca ter mu dal za njegov trud trojno plačilo“.

Sedaj pa se je razkoračilo to veliko dete, oči so se mu zasvetile in zasmel se mu je cel obraz, kakor ciganu, ako mu pomoliš namesto vinarja cekin suhega zlata v dar, in zavpila so njegova usta glasno in krepko: „Tako je! Vi ste mož! Vi ste modro presodili!“

In ko se je pleglo njegovo veliko veselje nad mojim suhoparnim odgovorom, je odprl usta in velel: „Sedaj pa poslušajte dalje! Ta delavec, ki se je tako trudil, pa leže k počitku tretji dan opoldne, ko dovrši delo, in — zaspi. In prigodi se, da pride ravno tedaj gospodar s svojimi hlapci v gozd in dobi trudnega delavca spéčega. Kaj bi storili Vi s tem delavcem?“

„Hm, kaj bi storil? Slekkel bi suknjič, ga zavil v klopčič ter mu ga dal pod glavo za blazino. In hlapcem bi ukazal: Slecite še vi

suknjiče in odenite z njimi pridnega delavca. In kadar se prebudi, mu recite: Spi dalje, siromak, da se ti povrnejo izgubljene moči, ki si jih žrtvoval v gospodarjev prid.“

„Tako se govori! Vi ste moder sodnik! Vas naj posluša ves svet!“ je hitel z veselim obrazom in navdušeno Jozve. — „Pa poslušajte še dalje! Ko se je ta delavec odpočil, je vstal ter od veselja zavriskal. Kakšne kazni je bil vreden?“

„Kakšne?“ Polič rujnega vinca in kos belega kruha za prigrizek.“

„Tako je, tako je!“ vpije sedaj Jozve ves iz sebe in si menca zadovoljno roke in od veselja poskakuje. In ni se mogel ugnati in pomiriti.

Kar naenkrat pa se mu zresni lice, čelo se mu zgubanči in temno pogleda pred se, kakor da bi se Bog ve kaj prigodilo. Nato vzame palico v roko ter zamahne z njo proti svojemu rojstnemu kraju.

Mene je bilo skoro strah pred Jozvetom. Ves se je bil izpremenil. Prej je bil videti kot prijetni pomladni vetrc, sedaj se mi je zdel kot strašen, ljut vihar. Globoko je zavzdihnil Jozve in z votlim glasom je klical: „Brezničanje, Brezničanje! Pridite in poslušajte preroka! Pridite in čujte najmodrejšega sodnika! Pridite in čujte, ko govori najmodrejši od modrih meni v prilog

in vam v pogubo! Brezničanje, Brezničanje, o pridite vendar in čujte svojo obsodbo!“

Globoko je dihal Jozve, ko je govoril te besede. In ko jih je izgovoril, mu je ohlapnila roka in naslonil se je na zid, da se umiri. In ko se je nekoliko umiril, se je obrnil proti meni ter mi odkrival rane svojega srca: „Gospod, jaz sem tisti delavec in Brezničanje so moj gospodar. Ko sem jim delal za tri druge, so me odvrgli in poslali drugam, rekoč: „Preveč dela!“ Ko sem pri drugem delu zaspal, so prišli hlapci in mi bili v obraz. In ko sem vstal in od veselja zavriskal, so me vrgli čez prag in zapodili.

Gospod, to se je zgodilo šestinosemdesetega leta. In od tedaj nosim to sramoto v svojem srcu, od tedaj že trpim. Kako zelo trpim, to veva samo midva: Bog in jaz. Šestinosemdesetega leta so me zapodili in za plačilo so mi dali ime norec. In to ime se me sedaj drži kakor klop kože. Tega imena se ne iznebim, če bežim na gore ali se skrivam v dolinah. To ime se ne izbriše, ko bi tudi zletel visoko nad zvezde, ali pa se zakopal tristo sežnjev globoko pod zemljo. To ime se sedaj ne izmije, ko bi se slekel iz kože, tak ne. Staro in mlado, otroci in odrasčeni, vsi me pozdravljajo: „Norec gre, norec gre!“ Sedem farâ naokolo mi kličejo tako v pozdrav naproti.

Gospod, to boli, to skeli in to že od šestinosemdesetega leta dalje. O, tega leta ne bom

pozabil nikdar! To leto mi je prineslo nesrečo za nesrečo. Najprej so me zapodili iz zvonika. ‚Preveč dela‘, so rekli in odvzeli so mi zvonove. Nato so me odstavili od meha. ‚Zaspal je, da ne pojo orgle‘, so rekli in mi zaprli pot na kor. Naposled so me še iz cerkve vrgli. ‚Vriska v cerkvi,‘ so rekli, in od tedaj ne smem več pred oltar, da bi gledal ondi sprelepo monštranco brezniško, da bi potožil ondi svoje gorje Bogu, skritemu v beli hostiji. Vzeli so mi vse in ničesar mi niso pustili, kar je drago in ljubo mojemu srcu. Ostal sem sam na svetu, sam, brez zvonov, brez orgel, brez monštrance, sprelepe monštrance brezniške. A jaz ne morem biti sam. Zvonovi me vabijo: ‚Pridi že, pridi v naše višave!‘ In orgle me kličejo: ‚Kje si, kje si, da te ni več blizu, da te ni več v naše kraljestvo!‘ In monštranca, kadar je izpostavljena, in jaz vem, kdaj je: zvonovi in orgle mi povedo, — monštranca, ta sprelepa monštranca brezniška, me vleče, vleče v cerkev; a ko pridem do cerkvenega praga, mi ljudje zastavijo pot, in jaz moram nazaj, nazaj brez monštrance, brez orgel, brez zvonov. In takrat jokajo zvonovi, in jaz jokam z njimi. In jaz jokam, in zvonovi jokajo z menoj. In moja duša trpi, in moje srce trpi, sam Bog v nebesih ve, kako, da nobeden ne tako, in že od šestinosemdesetega leta sem, Vam rečem.

Oh, ubogo moje srce, nikdar ne bo ozdravljeno! Jaz bi že ozdravel in pozabil na vse,

kar se je zgodilo, ko bi srca ne bilo tu notri. A srce mi vedno zopet zagreni iznova moje trpko in neznosno življenje. Grem črez tri gore, grem črez tri vode v sedmo faro in poslušam v sedmi fari zvonove, orgle, gledam v sedmi fari monštranco. Za en dan, dva, se utolažim in pozabim na dom; a potem se mi zbudi iznova nekaj v srcu, neko hrepenenje, neko domotožje ali kaj, ki me tira nazaj, nazaj v mili domači kraj, da zaslišim zopet zvonove, ki jokajo z menoj, ki žalujejo, čutijo z menoj. In ko me privede korak na domačo zemljo, se mi umiri srce. A ko zapojo iznova domači zvonovi, mi zatrepeče iznova v prsih srce, in en dan, dva še prenesem doma, potem pa moram vzeti zopet potni les v roko in se odpraviti po svetu, daleč, daleč za tri gore. In tako sem večni popotnik. Nikjer ne najdem miru, ki sem ga tako potreben. Žene me naprej, naprej in potem zopet nazaj, nazaj na domačo grudo. In jaz trpim, trpim . . . Oh dajte mi nazaj, dajte mi nazaj, moje zvonove! Moje orgle mi dajte nazaj in sprelepo monštranco brezniško, vi, moji rojaki! Imejte usmiljenje in storite že skoro, da se že odpočijejo enkrat večnega popotnika trudni koraki na domači sveti grudi brezniški. Uslišite že skoro, vas prosim, glas vpijočega v puščavi!“

Tako je govoril Jozve in odkrival bol srca. In ko je zaklical svojim rojakom Brezničanom in jih zaprosil, naj že uslišijo glas vpi-

jočega v puščavi, je omahnil na zid, zaihtel kakor otrok ter na zidu sloneč pretakal v svoji neizmerni žalosti bridke solze.

Jaz še nisem nikdar naletel na moškega, ki bi resno jokal. In danes sem gledal vpričo mene jokati moža velikana, norca Jozveta. Pretreslo me je v dno duše.

Zdelo se mi je, ko sem čul njegove globoke vzdihne, da vidijo moje oči stati na razvalinah jeruzalemskih preroka Jeremija, ki plaka nad razdejanjem tega mesta. Jokal je Jozve pretresljivo in obupno, kakor morje ob ljutem, neznosnem, pogubnem viharju. Vzdihoval je in ječal kot živi grobovi nad zemljo, ki jih tlači. Stegoval je roke kot zavrženi iz peklenškega ognja po rešilnem angelu. Tožil je kot jesenski vetrovi nad golim strniščem in pustim goličavjem. Molil je kot umirajoča nevesta, prosil kot stiskani in preganjani, sklepal roke kot ljubeča mati ob zibelki bolnega otroka, ko ji trga smrtni angel milo dete iz naročja.

Jaz sem stal poleg Jozveta in ga tolažil. Sedaj ne vem več, ali bi vedel ali ne, da bedim, ako bi me tedaj kdo prijel za ramo in mi zaklical: „Vzbudi se iz sanj in vstani!“ Globoka žalost Jozveta me je čisto prevzela. Bila je tako velika, da se ne da popisati. In ko je bil najbolj žalosten, je zavpil Jozve kakor iz groba: „Rojaki moji, poslušajte moj glas in dajte mi nazaj, nazaj, kar je mojega!“

Ljudem, katerim manjka kak čut, so za nadomestilo drugi čuti bolj razviti. Znano je na priliko, da so slepci oblagodarjeni z jako finim tipom, ki jih vsposablja, da se morejo podati tudi brez vodnika po svetu. Vidimo češče be-
rača slepca, ki s palico v roki ne zaide tako zlahka. Jozve je sicer imel vse čute, a njegov um je bil skaljen, bil je torej na umu bolan, norec. Odkar sem videl njegovo veliko žalost, sem trdno prepričan, da ima norec odveč v srcu, kar mu manjka v glavi. Srčna stran norčeva je razvita kot nobenemu zdravemu človeku. Norec čuti radost ali gorje vse drugače kot mi. Zato pa so norci tudi od te strani vsega obžalovanja vredni siromaki.

Jaz sem stal vedno poleg Jozveta v njegovi veliki žalosti ter ga tolažil. Dasi so bile izprva moje besede bob ob steno, so našle pozneje le odmev v njegovi duši in naposled se je utolažil. In ko se je utolažil, so bile prve njegove besede: „Gospod, pišite mojim rojakom, tako jim pišite: Mi slišimo in vemo, da se temu možu krivica godi in se za njega poženemo.“

Tedaj pa je pogledal pri oknu moj prijatelj, lešanski župan, in zavpil: „Hehej! Ura bo deset, v cerkev, kdor noče zamuditi!“

Pogledal sem na uro. „Saj res“, pravim, „treba bo iti. Jozve pa po maši zopet pridite.“

„Nič ne bom hodil, pomenila sva se itak vse. Prosim Vas samo, pišite na Breznico. Kako,

tega Vas ne bom učil, saj sami veste bolj kot jaz, kako se beseda moško zastavi. Dado naj mi nazaj, kar je mojega, pa je mir besedi. Povejte mi, obljubite mi, ali boste pisali?“

„Bom, Jozve, na to se zanesite!“

„Potem je pa vse dobro. Jaz grem sedaj. Pozdravljeni!“

Podal mi je desnico in odšel.

Razmišljal sem tedaj, kaj storiti, da bi se korenito odpomoglo ubogemu možu; samo pisanje, jaz sem dvomil, da bi pomagalo. In kaj naj vse pišem, na koga? Posvetoval sem se s svojim prijateljem. A ta mi je na moje veliko začudenje odločno odsvetoval pisati.

„Tedaj misliš, da ne pisati?“

„Na noben način ne! S kakim pismom bi mu le še bolj škodoval; saj veš, kakšni so ljudje: še bolj bodo brili norca iz njega.“

Vdal sem se mu v toliko, da bom še vso zadevo sam razmislil, in nisem pisal.

Za nekaj dni pa pride Jozve vdrugič k meni. Že na pragu me vpraša: „Ali ste že pisali?“

„Še ne, Jozve!“

„Pa boste?“

„Bom.“

„Tak prosim, pa kmalu.“

In odhitel je izpred mojih oči, da še besede nisem mogel izpregovoriti z njim. Sklenil sem pa sedaj, da pojdem sam in prosim za Jozveta,

in ko sem razodel ta svoj sklep prijatelju, je ta odgovoril: „Le!“ A preden sem mogel na Breznico, je bil že zopet Jozve pri meni in me vprašal: „Ste že pisali?“

Hočem mu obrazložiti, kaj nameravam, a on je le tiščal v me z vprašanjem: „Ste že pisali?“

„Še ne,“ sem odgovoril.

Tedaj pa je Jozve zatulil, da sem se ga prestrašil, mi pogledal zaničljivo v oči in rekel srdito: „K tebi ne pridem nikoli več; tak si kot drugi!“

Ni se dal pregovoriti, odšel je. Tedaj sem ga bil videl zadnjič. V tem pa sem bil predstavljen za sedem farâ nižje od Leš, doli v ravne Vodice, kjer ni ne vode ne vodice, pa se vendar žabe rede in rastejo gobe, da jih nosijo vodiški gobarji celo v Ljubljano prodajat. In kar iznenada mi piše prijatelj, da je Jozve umrl. Začutil sem v svojem srcu velik dolg in zazdelo se mi je, kakor da so prišli rubit mojo dušo.

XI.

Jozve je imel skoro cel tisočak denarja, ko je ležal na bolniški postelji. Vprašali so ga tedaj, komu bo denar zapustil. In Jozve je odgovoril: „E, kaj denar! Imejte ga, pa je mir besedi, mene pa zastran te reči na miru pustite, jaz bom umrl.“ A, ko so ga poučili, da mora testament narediti in odločno povedati, komu

voli denar, če hoče, da bo veljala njegova zadnja volja, je pa velel, naj pokličejo tri može. In ko so prišli možje, je rekel Jozve: „Taka je moja zadnja volja: Dve četrtini svojega premoženja volim za zgradbo brezniške ubožnice, kjer naj imajo ubogi naše fare svoje zavetje, da ne bodo pod kapom jemali konca. Ste razumeli?“

„Smo“, so odgovorili možje in se prijeli za glavo, da je Jozve tako modro ukrenil. „Saj ni neumen“, so si šepetali, „a mi smo ga imeli za norca.“ Jozve pa je govoril dalje: „Tretjo četrtino zapuščam za popravo farnih zvonov, četrto pa brezniškim pevkam, da ne bodo godrnjale, ako bom zopet zvonil kdaj, če ozdravim, kar so mi že obljubili naš dobri gospod, ko so me spovedali. To je moja zadnja volja. Sedaj pa mir besedi zastran te reči, vam rečem.“

„Jozve, imaš še kako drugo željo“, so vprašali možje.

„Še eno! Povejte ljudem, da nisem norec“.

„Kdo ti reče, da si? Saj si take pameti kot mi drugi. To si sijajno zopet danes pokazal, ko si tako modro odredil zastran svojega premoženja.“

„Pa so mi vendar ljudje rekli, da sem norec!“

„Jozve, kaj vsega ljudje ne izbleknejo, a na njih besede ne sme moder človek dosti dati.

Lej, saj še županu reko, da je norec, in vendar vsak pameten človek ve, da to ni resnica.“

„To je res, to je res! Vi veste torej, da jaz nisem norec.“

„Vemo, Jozve! Kdor bi te danes slišal, ne more drugače govoriti.“

„Oh, povejte še drugim, da Jozve Lajnar ni norec“.

Obljubili so mu, da bodo takoj po vsej fari povedali, in Jozve jim je rekel: „Sedaj bom lažje umrl“.

Ljudem je bilo žal, da so ga kdaj žalili v življenju in so ga prihajali obiskavat. Tudi fantje so prišli, ki so tolikokrat uganjali norčije iz njega. Zmenili so se, da hočejo zložiti zanjga, kolikor je potreba, da mu olajšajo zadnje ure ter mu kupijo, kar bo le poželet. V soboto popoldne, ko je delopust zvonilo, so ga prišli obiskat in ga vprašali: „Jozve, kaj bi še rad? Kar povej, vse ti storimo.“

Jozve se je skusil vzdigniti v postelji, a je omahnil nazaj; bil je že v zadnjih zdihih. „Slišite, slišite?“ je rekel s pojemajočim glasom. „Zvonovi me vabijo, zvonovi me kličejo. Ah, vzdignite me, primite me, še enkrat bi rad videl monštranco, orgle, zvonove. Ah, vzdignite me, da gremo, sedaj zvoni.“

Vzdignili so ga fantje, da bi ga nesli, a jim je v rokah umrl. Njegove zadnje besede so bile: „Oh, monštranca brezniška, kako je lepa!

In Bog je v nji, v lepi beli hostiji, Bog, ki me bo vzel k sebi in mi dal zvonove, nebeške zvonove.“

K o n e c.

Sedaj sem pisal. Jaz bi rekel z Jozvetovim besedami: Mi slišimo in beremo, da je Jozve Lajnar umrl. Sedaj se mu slabo ne godi. On je v nebesih. In če imajo gori zvonove, drug jih ne bo dobil v roke kot Jozve, to vem, da ne; saj Bog je dober in v nebesih se človeku vsaka želja izpolni.

Jaz sem torej pisal. Naj se zgodi, kakor so prerokovale ženske ob njegovem rojstvu, da se bo bralo o njem še v bukvah, kakor o Lambergarju in drugih takih junakih. Storiti sem bil to dolžan vsaj sedaj, česar nisem prej, ko je še živel Jozve. To bodi pisan spomenik Jozvetu, izklesan iz mojega zarjavelega peresa, dolžan sem mu ga bil postaviti; a upam, da bodo prišli, če že niso, tudi drugi do spoznanja ter tebi, ljubi Jozve, za vse gorje, ki so ti ga povzročili — ali vede ali nevede, tega ne vem, to pa vem, da so ti ga — postavili kamenit spomenik na grob in napisali gor, da tu notri počiva Jozve Lajnar, ki je tako ljubil zvonove, orgle in sprelepo monštranco brezniško.

Kadar pojdem na Gorenjsko, bom obiskal tudi tvoj grob, ljubi moj Jozve, in te prosil, da mi odpustiš, ker sem ti šele po tvoji smrti iz-

polnil vročo željo in pisal Brezničanom. In če bo stal na tvojem grobu spomenik, in jaz vem, da bo, saj so Brezničanje le dobri ljudje, tedaj bova nemara oba vesela: jaz, da so ti postavili spomenik, ti pa, ki brez dvoma pritrkavaš na veliki nebeški zvon gori pri ljubem Bogu, ko boš gledal dol z nebeških višav in boš videl, da se te še spominjamo.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000503663

0 511900

